

DEBRECZENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség czíme alatt küldendő.

Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven.

Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: *Benn a lapban* egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; *a borítékon* egész oldal 4 frt, $\frac{1}{2}$ oldal 2 frt, $\frac{1}{4}$ oldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr.

Egyes szám ára 15 kr.

A kiadóhivatal

kezelője Rózsa Sándor főiskolai háznagy, kinek nevére intézendő a lap minden anyagi dolgára s a hirdetésekre vonatkozó küldemény.

A hittanhallgatók létszámának apadásáról.

A másik indok, a mely ifjainknak a theologiai pályára való elszánását akadályozza, vagy legalább megnehezíti, észlelésem és tapasztalatom szerint, *erkölcsi* természetű. Pál apostol azt írja Timotheushoz, hogy a lelki szolgák kettős tisztességre érdemesek, úgymint erkölcsi méltánylásra és anyagi elismerésre. A mi lelkészeink javarészeinek egyikben sem telhetik valami nagy öröme. Erkölcsi mértékül mind polgári, mind egyházi társadalmunk igenis sok esetben más kánont alkalmaz a gyakorlatban, mint a melyet vall az elméletben. Általában pedig azt kell sajnos látnunk, miként magyar protestáns egyházi társadalmunkat az egyes human elvek annyira áthatották, hogy saját evangyéliomi keresztyén moráelveinknek, a társadalom talajába való beültetésével s gyümölcsözésre segélésével édes-keveset törődünk. Ezzel a mondással nem azt czélozzuk elérni, hogy most már a protestáns elvek terjesztésével nosza zárjuk ki a morál fogalmi köréből az általános humanitást; hiszen a kettő eszményi egysége szerintünk azonos, nem úgy, mint a katolikus rendszer tanítja. Hanem mi ezzel egyszerűen azt jelezzük, hogy ha a protestántizmus saját háztartásában a só megízetlenül, ugyan mivel fogunk sózni? Már pedig, hogy az evangyéliomi tudománynak ezen egyedül egészséges lelki tejnek megelegyítése erkölcsi veszedelmekkel jár, azt senki sem vonhatja kétségbe.

De kérdezhetné bárki, micsoda jelenségekből ismerhető fel az az erkölcsi baj, a melyre én épen a felvetett kérdés szellőztetése indokából útalni akarok. Felismerhető ez a baj egyháztársadalmunk minden ízében, fent, alatt egyaránt. A kik nálamnál derültebb színben látják a helyzetet, oszlassák el a homályt és borút, mely

lelki tekintetem előtt a jobb jövő virányait eltakarja. Vajha csalódnám!

Azt kérdem elsőben is, tapasztalja-e már az ifju hittanhallgató, hogy az a tanulmányi és nevelési rendszer, melynek vezérfonala szerint kell futnia pályáját, kellő méltánylással jár? Ismeretes az a külső okokból megmagyarázható és alább ismételtlen érintendő körülmény, hogy a lelkészi pályára, valamint még inkább a néptanítóságra, újabban, szerény kivétellel, többnyire közepes tehetségű ifjak lépnek. Azt is tudjuk, hogy az 1884. évi konventi berendezkedés következtében, a theologiai tárgyak jelentékenyen szaporodtak s a tanulmányi előmenetel iránt támasztott igények emelkedtek. Ha már a kevésbé tehetséges ifjak a második évfolyam befejeztével a szigorú alapvizsgálatot kellő sikerrel meg nem állják, egy tárgyból nyert elégtelen osztályzattal ugyan, záros határidő alatt, még javításra bocsájthatók, de két tárgyból nyert elégtelennel egész évi ismétlésre útasítatnak, holott például a jogi pályán haladó ifjak az ilyen szigor alkalmazását s ennek következményeit kikerülhetik. Avagy ha a lelkészsképesítő vizsgálaton valamely jelölt két tárgyból van elmarasztalva, e miatt már egész évet veszít, sőt kedvezőtlenebb esetben az egész vizsgálatot ismételtlen letenni tartozik. Rész-vizsgálatokról pedig szó sem lehet. Egyáltalában nem indokolt tehát az a híresztelés, hogy újabb időben, a theologiai és lelkészsképesítő vizsgálatok színvonala hanyatlott.

Aztán kilépve a gyakorlati működés terére, micsoda társadalmi, egyházi avagy épen egyéni méltánylás vár a mi segédlelkészeinkre, akár közvetlen felebbvalóik, akár a köz részéről? Feleletül útalok azokra a gyakran kesergő hangú és keserű utóízű panaszokra, melyeket egyesek évekkal ezelőtt egyházi hírlapjainkban világgá bocsátottak — minden eredmény nélkül, míg

utójára is kifáradva a szélmalomharczban, néma megadással várják segédlelkészeink a dolgok jobbra fordulását. Azonban már itt is előzetesen megérinteni azt az égetően sürgető reformot, mely a segédlelkészek intézményének rendezése s általában a segédlelkészek munka- és hatáskörének körvonalozása s hivatali viszonyuk megállapítása és minden ezzel kapcsolatos érdekeik biztosítása céljából elodázhatatlanul szükséges.

És szóljak-e azokról a tusákról, melyek az országos ev. ref. egyházi törvények életbe lépése óta, a lelkészválasztások alkalmával oly gyakran ismétlődni szoktak; avagy azokról a kínos jelenetekről, melyek itt a papbér, amott a kepe meg lukma beszédésekor előfordulnak; avagy példák felmutatásával világítsam-e meg azt a helyzetet, melyet a lelkészek és tanítók, meg azok és a presbitériumok vagy épen gyülekezetek között fenforgó — mert rövid úton, békésen ki nem egyenlíthető — fegyelmi esetek tárgyalása szokott előidézni, nemcsak a tanácskozási termekben, de legtöbbször odahaza, a hol a lelkésznek az iránta támasztott ezer meg ezer — gyakran túlhajtott és oktalan — követelmények áradata láttára, izzadnia, töprengenie kell erkölcsi jó hírneve, becsülete, tisztessége megmentése végett. A nélkül, hogy egyházi bíróságaink eljárása ellen csak egyetlenegy kifogást is tennénk, vagy az ilyen természetű perpatvarok okainak nyomozásába belebocsátkoznánk, csak jelezzük, miként a magyar ref. lelkészi kar hivatásához és méltóságához mért

erkölcsi eljárási módokról még nem gondoskodtunk eléggé s lelkészeink még nem találhatnak kellő erkölcsi védelmet, a minnek oka az, mert nincs bennünk és köztünk evangyéliomi élet, csak tengünk és kérődzünk.

E ponttal kapcsolatban, egyebeket mellőzve, kérdezhetjük még azt is, vajjon van-e nálunk a lelkipásztori karban egészséges közszellem, testvéries egység, kölcsönös jóakarát és készség? Ezt nem vádképen említem; de másfelől tény gyanánt jelzem, miszerint teljesen vegyes ajkú és különböző felekezetek közé ékelt két egyházban teljesített — ma is édes emlékű — hét évi lelkészi működésem folyamán azt tapasztaltam, hogy a más vallású papok, közelebről ágost. hitv. evangélikus testvératyánkfiai között, ebben az irányban sokkal kedvezőbb viszonyokkal találkozhatunk, mint minálunk. Nem mondom azért, hogy akár ő nálok, akár más országokban, e részben valóságos eldorádói állapotok volnának. A hol emberek laknak és biráskodnak egymás ügyei felett, ott mindig volt és lesz fogatkozás, egyenetlenség, tökéletlenség. De mégis, a külföldi protestáns egyházak lelkészei erősebb erkölcsi védfallal vannak körülvéve; talán azért, mert bennök erősebb a kötelességtudat, a felelősségérzet, mint a mieinkben: ugyan kicsoda merné ezt elhamarkodva igennel vagy nemmel eldönteni?

És hogy még csak egyet említsék, a mi a közméltánylást a felsőbb fokokon illeti, az is inkább töviskoszorukat, mint borostyánokat terem. Egyháztársadalmunk hiányait kiáltóan igazolja

❖ TÁRCZA. ❖

A vallásos érzelmek.*

A vallásos érzelmek** a legmélyebb érzelmek s ezek emelik Istenhez az emberi szívet. „Kereshetjük Istent eszünkkel, de megtalálni őt csak a szív által lehet“ mondja Eötvös is. Ebből kiindulva az orthodox és racionalistikus intellektualizmussal és Kant moralismusával szemben Schleiermacherhez és azokhoz csatlakozunk, kik a vallás lényegét és alapját inkább az érzésben látják, mint az ember értelmében és akaratában vagy cselekvéseiben.

Bár a vallásos érzés a legmélyebb, legmagasztosabb „édességével és boldogságával minden más érzést felülmul“,*** mert semmi sincs a mi az emberi szívet annyira felemelhetné, következésképp az élet mindennapi jeleneteiben s a szenvedélyek és indulatok örök ostromában hozzá-

* Jelen tanulmány egy sajtó alatt lévő nagyobb „A qualitativ érzelmek psychológiája“ című dolgozatnak képezi részét, de így is kerek egészet képez.

** L. Schleiermacher: Reden über die Religion u. Glaubenslehre. Rauwenhoff: Religionsphilosophie, übersetzt von Dr. Hanne 1889. Ziegler: Religion u. Religionen. Fünf Vorträge 1893. Stuttgart.

*** B. Eötvös József: Gondolatok. Tompa: Olajág.

ragadt szennytől annyira megtisztíthatná“,* mint a vallásos érzés, mégis ugyanazon törvény szerint kell azt magyaráznunk, mint a többi érzelmeket. Aztán közeli rokonságot, hasonlóságot állapíthatunk meg közte és a többi magasabb érzelmeink között. Ha a kifejlődött, kész érzést elemezzük, azt találjuk, hogy formalis tekintetben mint a fenség érzelmek két lenyeges alkotó elemből áll; mindkettőben a kedvetlen, a depimáló érzelmek megelőzi a kedves, a fölemelő és megnyugtató érzelmek; de mi is lehetne fenségesebb, mint Istennek a végtelen és örökkévaló jóságnak, igazságnak, szépségnek és szeretetnek gondolata; mi fölemelőbb, megnyugtatóbb, mint az, ha hozzá — ki egyuttal erkölcsi eszménye is az embernek — fölemelkedünk?!

Ha pedig a vallásos érzésnek az egyes egyénnél és az emberiségnél való kifejlődését nézzük, azt tapasztaljuk, hogy majdnem ugyanazon fejlődési fokozatokon megy át, mint az erkölcsi érzés, a melylyel történelmileg is a legszorosabban összefügg.

A vallásos érzés sem születik készen az emberrel, nem egyszerre fejlődik az egyének lelkében s nem is érzik azt mindnyájan egyenlő mértékben. A gyermekek sokszor imádkoznak, mert szülei vagy mások erre tanítják a nélkül, hogy azt még képesek volnának át-

* Kölcsey F.: Praenatis Kölcsey Kálmánhoz.

egyebek közt az is, hogy nálunk, legalább az egyházalkotmányunk szerint kikerekített körökön belől való fokozatos előbbrehaladásnak az utja, szerfelett meg van nehezítve. Ki melyik egyházba juthatott be lelkészül, legtöbbször ott éli le napjait, ha csak valami renden kívüli események, gyakran nem épen lélekemelő érdekalakulások nem változtatnak a helyzetén. Annak is pedig, a kit püspöki méltóságra érdemesít a közbizodalom, rengeteg egyházkormányzati agendái mellett még egy gyülekezeti lelkész tisztét is be kellene tölteni, a mi bizonyára emberi erőt felülmuló nehéz feladat Mennyivel kedvezőbb e tekintetben a helyzet még csak Ausztriában is, hát a mívelt nyugoti államokban?

Ha már a pályaválasztás küszöbén álló ifju hallja és tapasztalja ezeket a tényeket, ugyan nem inkább vonzódik-e olyan pálya iránt, a mely ha az erkölcsi elismerésnek csak emilyen fokú előnyeivel kecsegtetné is, de legalább több nyugalmat s kedvezőbb anyagi megélhetést biztosít, mint a minővel a lelkészi működés jár?

Még hosszasan kellene foglalkozni immár a harmadik főfő indokkal, a mely ifjainknak a lelkészi pályától való idegenkedését növeli s egyre válságosabb jellegűvé teszi. Ez az *anyagi* szempont. Ez, a Pál apostoltól ajánlott kettős tisztesség másik fele része, a mely hazánkban nagyon is sulyosan esik a mérlegbe.

Tehetetlenül, vagy vigasztalóbban szólva, tetlenül nézzük évről-évre, hogy míg más értelmiségi pályákon az erkölcsi elismerés mellett,

fokozatos anyagi haladás és boldogulás kínálkozik az érdemes munkás számára, addig a ref. lelkészek anyagi helyzete még mindig — alig vajmi kevés dicséretes kivétellel — a századokkal ezelőtt megállapított, de ma már teljesen túlhaladott elavult rendszerhez van alkalmazva. Kicsoda ne érezné és látná át ennek a szánalmas hátramaradottságnak még szánalmasabb következményeit?

Csak ez előtt fél századdal is mily egészen mások voltak a tanuló ifjuság kilátásai, törekvései, céljai, mint ma! A szabadságharcz kitérőse előtt alkotmányos és nemzeti életünk oly keskeny mederben folyt, hogy a vármegyei és kormányhivatalokra csakis a nemesi születésű ifjak tarthattak számot, a kik közül elvéve sem lépett egy is a lelkészi pályára. Viszont a közép osztályból és alsó rendből való ifjak tömegesebben seregtek erre a térre, a hol eszményi óhajaik teljesülése mellett bizonyos tekintetben vezérlő férfiakká is lehettek. Majd az ötvenes évek politikai viszonyai közepett a lelkiismereti és polgári függetlenséget minden állami és kormányi kitüntetésnél többre becsülő prot. ifjak, szintén a lelkészi pályára voltak utalva, melyen magokat a középiskolai tanárságra is előkészíthették.

1867 megváltoztatta a magyar nemzeti és társadalmi élet képét is. Felnyiltak a köztevékenység sorompói a haza minden rendű és rangú fiai előtt s az előbb szűkebb körvonalokkal határolt értelmiségi pályák terei kibővültek s azóta egyre jobban lepi el a törekvő ifjuság a

érezni. A vallásos érzést is bizonyos okok, alkalmak keltik fel, mint minden más szellemi jelenséget.

Nagy elemi csapások, melyek ellen magunkat megvédeni nincs elég erőnk, — a halál okozta ama fájdalom, mikor azokat ragadja el tőlünk, kik szívünkhöz, oly közel állottak, kikbe minden szeretetünk és reményünk összpontosult, — problémák, melyeket észszel fölérni embernek nem adatott, erkölcsi eszmények, melyeket nem tudunk megközelíteni; sulyos testi és lelki szenvedések, melyeket nem odázhatunk el, — ime az alkalmak, melyek lesujtanak bennünket, érezzük tehetetlenségünket, erőtlenségünket, elhagyatottságunkat gyarlóságunkat, végességünket, különösen pedig egy felsőbb hatalomtól, erőtől való abszolút függésünket. „Saját véges erőnkkel, hatalmunkkal nem sokra megyünk, — hisz majd el veszünk — ez a hangulatunk, ha a világ nem törődve velünk, napirendre tér felettünk, ha a természet folyása, a sors kereke kiméletlenül s minket fel sem véve halad el mellettünk vagy keresztül gázol rajtunk, ha erőnknek, tehetségeinknek, tudásunknak és akaratunknak határához jutottunk.“*

Végességünknek, abszolút függésünknek ezen érzelme az egyik, de nem egyedüli eleme a vallásos érzésnek. Az abszolút függés érzelme épen általánossága

miatt nagyon nyomasztó és fojtó volna, ha nem kapcsolódnék hozzá a vágy, az epedés, mely saját végeségünkön kívül esőre utal bennünket; mely arra készlet, hogy fölemelkedjünk a végtelen lényhez, ki végtelen hatalmával rajtunk segíthet, nekünk szárnyakat adhat, melyekkel magasabb légkörbe emelkedhetünk, hol az élet örvényei nem sodorhatnak el, a sors csapásai nem érhetnek; ő tőle várjuk tehát a megváltást és szabadságot az élet bajai, csapásai és szenvedései között, az örök életet és azt, hogy ha „szeretteinket elvesztettük itt, majd feltaláljuk ott.“ Nemcsak félünk tőle, hanem fel is emelkedünk hozzá. A félelem és kötöttség szűk légköréből kifelé vágyunk a tisztelet, szeretet, a szabadság légkörébe, a kisszerű után vágyunk a nagyszerűre. A végtelen hatalom tehát nemcsak sujt és megaláz, hanem föl is emel, gyönyörrel tölt el bennünket. Megajándékoz az élet javaival, a csapást és szenvedést is javunkra fordítja, örök kegyelmével vétkeinket, gyarlóságunkat is megbocsátja, mindent lát és tud.* Érző szív után eped az ember, a mely a közönyös, fel sem vevő

* Szépen mondja Tompa Mihály Olajágában: A titkos nagy bűnös, ki rejtegetni tudta vétkeit a világgal és a bíróval szemben: a Szíveket látó előtt magában száll, megrendül, mint a tőr átjárja lelkét az öntudat. Majd:

Az arcz földig borul, a könny ömöl
S míg a vezeklő bűnét látja csak

* Ziegler: Religion u. Religionen.

többi munkatért, mint a lelkészi pályát. Ennek okát a jelzett két tényezőtől kívül ma már a legtöbben a lelkészi díjazás rendszerezetlen, korlátozott és elégtelen voltában keresik, és valljuk meg, nem hiába.

Az utóbbi fél század alatt ugyanis a társadalom minden rétegében előtérbe nyomult a szellemi munka embereinél is az anyagi érdek s ma már a debreczeni dúsgazdag polgár sem ül aranyzacskókkal tele rakott tulipános piros lánán, hanem modern izlésű zsölyékkal és szekrényekkel butorozza be lakását, tőkét pedig forgatja, kamatoztatja, akár mintha csak tőzsdér volna. A falusi társadalmi élet is átalakult egészen, megszorodtak az igények, felfakadtak a különböző jövedelmi források: kereskedés, ipar, földművelés elébb szokatlan lendületet nyert; állami, közigazgatási és értelmiségi munkaterek nyitak meg, melyeken 25—35 éves tehetséges és készült ifjú emberek, még 2000—6000 forint évi fizetésig is felvihetik, míg ugyanolyan koru és hasonló tehetségű, derék, erényes életű segédlelkészeink kenyéren és vízen sok helyütt reggeltől napestig dolgozva, vagy legalább is lelkiképen gyötrődve, ritkán kapnak évi 200 frt s vajmi gyéren ennél több fizetést. Míg hát körülöttünk, mellettünk minden változott: a magyar ref. lelkészek díjlevele maradt a régi. Ám azok a mult században vagy még előbb megállapított kárták, igen kedvezők és kecsgetők lehettek akkor, mikor tiszteletes uramék a feleslegből még vagyont is szerezhettek, de ma már a lelkészi fizetések szerint osztá-

lyozott egyházak közül vajmi kevés helyen üti meg a díjazás a korszerű mértéket. Ha pedig a lelképásztornak aggódni kell a maga s főleg családja létfenntartása miatt, ha az anyagiakért töprengve és tépelődve forgolódik az Ur oltára körül: ennek az egyház ügye s a hivek lelki érdekei vallják a kárát.

Nem szükséges e pontnál részletekbe bocsátkoznunk. Kiki tudja, látja e társadalmi bajt, melynek elosztására még a közszociális sajtó is igyekezik gyógymódokat ajánlani, noha idáig még csak a kezdet kezdeténél is alig vagyunk a javítás terén.

Ime ez a három forrás az, a melyből a theologiai pályától való tartózkodás okait eredeztethetjük. Másod rendű s belkörüleg elhárítható akadályok is vannak nagy számmal, melyek közül itt csak rámutatunk arra, hogy p. o. míg más felekezetek a lelkész növendékeket az egyház és egyháztagok költségén egészen díjmentesen képeztetik, addig a legtöbbször korlátozott anyagi viszonyok között vivódó ev. ref. hittanhallgatóknak, ha szinte mérsékelt mérvben is, tandíjat kell fizetniök, élelmezési és fentartási költségeikről, a hogy tehetik, önmagoknak kell jó nagy részben gondoskodniök, holott az egyháznak, már tanpályájok folyamán nem épen kicsinylendő szolgálatot teljesítenek.

Hogy ezen közreható indokok következtében mennyire és mily fokozatosan apadt épen a debreczeni ev. ref. theologiai akadémiának hallgatósága 1867 óta, azt e táblázatos kimutatásból láthatjuk:

természet, a kérlelhetetlen sors, az ellenséges és igazságtalan emberek között könyörülne rajta, őt vigasztalásban, részvétben, igazságban és szeretetben részeltetne. Ez a vágy a másik eleme vallásos érzésnek, a melyet épen semmisségünk és végességünk érzetének pillanatában érezünk. A deprimáló érzésből a fölemelő érzésbe, a szorongattatás állapotából a fölmagasztaltatás állapotába, a kedvetlenségéből a kedvbe csapunk át és ezen kettőség kifejezésre is jut minden vallásban a vétek és kegyelem, a pokol és az ég, a kárhozat és üdvösség ellentétes fogalmaiban.

De a végtelenségnek ezen érzelve nem egységes és egyformán jelentkező, hanem ezer és ezer formában jelenik meg, majd így — majd úgy — mindenekelőtt a mint azt Feuerbach kimutatta, mint kívánság, gyakran mint ugyancsak egoistikus kívánság s ebben van ama lehetőségnek, forrása, hogy a vallás oly sok babonás és pathologikus formát ölthet.

A vallásos érzetnek ezen fejlődési folyamatából is

És Istenhez fordul bocsánatért.
Szétválni kezd lelkében szín, salak.
S ha a szív meglágyult mint a viasz
Uj ember lenni a vétkes ha kész;
Felé hajlik az égi irgalom
Bizzál, bizzál, bűnöd bocsátva lész,

(Tompai: Olajág, 22. lap.)

látjuk, hogy az is, mint az erkölcsi érzés, csak lassan tisztul meg, emelkedik alacsonyabb fokokról, magasabb fokozatokhoz. Ezt bizonyítja az emberiség művelődésének, fejlődésének története is. A művelődés legalacsonyabb fokán álló népeknél a vallásos érzés a félelemre vezethető vissza. Hogy kezdetben a félelem teremtett Isteneket, bizonyítja az a tapasztalati tény, melyre nézve az anthropologusok is megegyeznek, hogy az emberek előbb imádták a gonosz, rossz szellemeket, mint a jókat. Ezen rossz szellemek kegyét igyekeztek ajándékokkal, áldozatokkal és imádsággal megnyerni, hogy a tőlük származó veszedelmeket, ártalmas hatásokat kikerülhessék. A vallásos érzés ezen a fokon nem egyébb, mint a magasabb hataiomnak egyszerű elismerése, az attól való függésnek érzelve. És ezen a fokon az Istenhit és hallhatatlanságnak hite, egy, azonos; a mennyiben a meghaltaknak lelkeit imádták. Magasabb fok már az, a melyen a rendkívüli, a megfoghatatlan, a csodálatos kelti fel a vallásos érzést: az érzés már kezd érdektenné válni. Ethikai jelentőséget az érzés akkor nyer, ha az a nagy hatalom, a melytől az ember függését érzi, ethikai czélok és értékek hordozójává lesz, ha úgy tűnik fel, mint bennünket, az emberiséget, annak fejlődését oltalmazó, védő és előmozdító hatalom.

„A vallásos érzést egyrészt a természet szilárd, törvényszerű rendjének belátása, másrészt az idealis

1866—7 I. félév	132	1876—7 I. félév	105	1886—7 I. félév	58
II. "	122	II. "	96	II. "	58
1867—8 I. "	125	1877—8 I. "	115	1887—8 I. "	59
II. "	120	II. "	107	II. "	59
1868—9 I. "	136	1878—9 I. "	114	1888—9 I. "	57
II. "	127	II. "	104	II. "	57
1869—70 I. "	127	1879—80 I. "	105	1889—90 I. "	56
II. "	110	II. "	100	II. "	48
1870—1 I. "	118	1880—81 I. "	122	1890—91 I. "	63
II. "	102	II. "	123	II. "	60
1871—2 I. "	101	1881—2 I. "	119	1891—2 I. "	61
II. "	101	II. "	122	II. "	61
1872—3 I. "	93	1882—3 I. "	130	1892—3 I. "	56
II. "	91	II. "	126	II. "	55
1873—4 I. "	86	1883—4 I. "	118	1893—4 I. "	51
II. "	86	II. "	112	II. "	51
1874—5 I. "	82	1884—5 I. "	84	1894—5 I. "	45
II. "	76	II. "	82	II. "	44
1875—6 I. "	93	1885—6 I. "	73	1895—6 I. "	34
II. "	89	II. "	72	II. "	34

E kimutatásnál mellőztem azokat a pályavégzett hittanhallgatókat, a kik segédlelkészi vizsgálatuknak egy vagy más okból halasztásáig, mint végzetek és illetőleg köztanítók vagy esküdtfelügyelők, az akadémia kötelékében maradtak, de a négy éves rendes és nyilvános hallgatók lezkelátogatási és vizsgázási kötelezettsége alól felmentve voltak. Így a létszám áramlása szembeötlőbb is, és határozott apadást jelez, kivált az utóbbi tíz év alatt, a mely időben köztudomásulag a reál pályák egész raja csalogatja az ifjakat — el a theológiától.

Ne gondoljuk azonban, hogy ez a jelenség csak a debreczeni theol. akadémián észlelhető. Így van ez hazánkban szerte mindenütt, sőt az ágost. hitv. evang. testvérintézeteknél még inkább, mint nálunk reformátusoknál. S e helyzetten egyáltalában nem javított a kétségbevonhatatlanul páratlan kitartásról s lelkes ügyszeretetről

ethika követelményeinek belátása tisztíthatja meg a félélemnek, reménynek, kívánságoknak minden egoistikus és személyes izgalmaitól. „Akármerre veted e temérek mindenségben tekintetedet, mindenfelől egy végtelenül bölcs, nagy és jó, de egyszersmind megfoghatatlan lény jelenségei sugárzanak feléd. A legmesszebb és legközelebb, legnagyobb és legparányibb alakban, egyenként és egyetemleg lehetetlen célra sietést és célra jutást, származatban és enyészetben örök fentartási rendszert nem látnod. Te is fentartásod és tökéletesülésed, minden eszközt egyedül e hatalmi és értelmi összehatásnak köszönheted (Kölcsey.).

A vallásos érzésnek egyik minden intellektualis haladástól független forrása tehát abban a kérdésben rejlik, milyen összefüggés van az ethikai törekvések és a világ fejlődése között általában és mi a jelentőségek azoknak erre nézve. Már az a tény, hogy mindaz, a mit igaznak szépnek és jónak tartunk és csodálunk, a természet által adott feltételek mellett fejlődött és fejlődik, már a természetről való nézetünknek, képzeletünknek vallásos jelleget kölcsönöz és egy ethikai világrend eszmájének motívumát tartalmazza, a melynél fogva a valóságnak legbelsőbb magja, a világ fejlődést hajtó legbelsőbb erő nem messze eshetik attól, a mi az ember idealjaiban megvalósulásra törekszik. Miután pedig az idealis és értékes a tapasztalat világában, mint folyton

tanuskodó és óriási tőkebefektetés révén létrejött kolozsvári új intézet felállítása és megnyitása sem, mert a mint látjuk, a most már két erdélyi theol. akadémián sem lesz a második félév végén több hallgató, mint a mennyinek még a változott viszonyok közepett is, csak magában az egyik akadémiában is lenni kellene.

Nemcsak nálunk pedig, de Anglia kivételével az egész protestáns világban egyaránt, rohamosan apad a hittanhallgatók száma. Németországban például a protestáns egyetemekre beiratkozott theologusok létszáma 1888 óta $\frac{2}{5}$ részzel csappant, vagyis 2066-ról 1223-ra szállott le; az amsterdami fakultásnak 1895/6 első felében mindössze 66 hallgatója volt; Helvéczia hét theol. fakultásán 65 professor működik, ám a hallgatók száma 200—250 közt hullámzik. Ausztriában is már évek óta fogy a theologusok száma és így tovább mindenütt.

Dr. Erdős József.

TANÜGY.

Leánynevelésünk és a felsőbb leányiskolák.

II.

Minden eddig fennállott s minden ma fennálló társadalomnak alapja a családi élet volt s az ma is. Mig a családi élet szoliditása és szigorú erkölcsössége épen megvan, addig a rajta épülő társadalom is egészséges. De ha a családi élet, s ettől a társadalom megbetegszik, ebből nem az következik, hogy a családi életet, annak eszményi tisztaságát kigúnyolva veszni hagyjuk, hanem inkább az, hogy meggyógyítsuk. S e gyógyítást nem

küzdő hatalom lép fel — a vallásos érzés a hit és sejtés jellegével bír és amaz eszme utolsó hypothesisnek, végső követelménynek tűnik fel, melynek érvényességére nézve nincs más zálogunk — mint éppen amaz idealis értékek, melyeknek realis megvalósulását követeljük.

A mondottakból megértjük a vallásos és erkölcsi érzésnek szoros összefüggését, megértjük hogy az erkölcsi életnek is egyik leghatalmasabb támasza a vallás, a mint Eötvös is mondja: Minden erős hit moralizáló hatást gyakorol az emberekre s hogy az uralkodó vallásnak hanyatlása mindig erkölcsi süllyedést vont maga után, még akkor is, ha mint az ókor polytheismusa az ember erkölcsiségével keveset foglalkozott.

A vallásos érzés specifikus, sajátos és minden más érzéstől különböző. Kezdetben homályos érzélem, elképzelhetlen és kimondhatatlan. De mint minden magasabb érzés ez is a képzeteknek és vágyaknak egész seregéhez vezet, bizonyos képzeteket kerít hatalmába és cselekvésekben jut kifejezésre. Ezek a cselekvések együttesen alkotják az egyes vallási rendszereknek kultuszát, ezek képezik az isteniszteletnek elemeit, mint az imádkozás, éneklés, áldozás predikálás stb. A vallásos érzéshez fűződő vágy ezekben nyer kielégülést, de nem ezekben határozódik, mert az emberek résztvehetnek e cselekményekben a nélkül, hogy éreznének.

lehetne semmi jobb gyógyszerrel eszközölni, mint leánynevelésünknek korunk és viszonyaink kívánalmainak megfelelő berendezésével, ha szükséges, a mostani állapotoknak fokozatos, de gyökeres átalakításával.

A leánynevelés céljául tehát kimondhatjuk: *tartsa szem előtt az iskola folytonosan, hogy növendékei egykor művelt család vezetésére leszenek hivatva; ennél fogva lássa el őket annyi igazi tudással és olyan általános műveltséggel, a mennyit minden igazán művelt tagjától megvár mai társadalmunk. Legyen ez általános műveltség és minőség tekintetében olyan, hogy az iskolából kikerült leány azt — szükség esetén — műveltségének megfelelő élete biztosítására a család körén kívül is felhasználhassa.*

Más szóval: legyen a felsőbb leányiskolák tanterve célra nézve teljesen azonos gymnasiumaink tantervével. Társadalmunk férfi tagjainak is a gymnasium adja meg általános műveltség tekintetében az útravalót egész életére. A mit azután szaktudományok művelése által ez alapra építenek, nem általános műveltségüknek emelésére szolgál. Különböző szakpályákon működő férfiak társadalmi egységét a középiskolában szerzett általános műveltség, s nem a szaktudomány teszi. És — mindenki tudja — ez a középiskolai általános műveltség annyira karakterisztikus, hogy ez által nyomja rá minden iskola növendékeire a maga bélyegét.

A gymnasium humanistikus iránya felette alkalmas arra, hogy a történeti fejlődésből ki nem szakítható életre kellőképpen előkészítse növendékeit. Elő is készíti, s azt az ideális, de a történeti fejlődés szemléltetése által a való életből ki nem szakított képet, melyet az ifjú magának középiskolai tanulmányai közben jövő életéről megalkotott, a legtöbb esetben hiven megőrzi egészen odáig, míg családot alapít.

Ekkor aztán azt tapasztalja, hogy annak a nőnek, kit élettársául választott, kivel az életről alkotott ideáját megvalósítani akarja, egészen másforma képzelei vannak az életről, mint neki. Azt tapasztalja, hogy feleségének, bármily kifogástalan jártassága van is különben a civilizált étellel együttjáró minden czerimoniában, gondolatai

a felszínen mozognak, kedély- és érzésvilága az élet magasabb, nemesebb örömei iránt nem eléggé, vagy épen nem fogékony; szóval, hogy vele együtt érezni, együtt gondolkozni s ennél fogva az élet megnemesítésében együtt munkálkodni legjobb akarata mellett sem tud.

Hogy ebből aztán mi következik, felesleges részletezni. Némelyek — a kisebb rész — pótolják a hiányt s feleségüknek lelki világát a magukéhoz emelik. A nagyobb rész azonban meg se kíséri ezt, hanem megszokja a nőt alsóbb rendű lénynek tekinteni, kivel a háztartás mindennapi gondjain kívül nem szokás tárgyalni; szellemi szükségeinek kielégítését pedig keresi a család körén kívül, többnyire a családi élet rovására.

De az asszonynak legfontosabb, társadalmi és nemzeti szempontból megmérhetetlen jelentősége a gyermekek nevelésében nyilvánul. Tudjuk, hogy a gyermek örökre rajta marad az a hatás, a mit a családi nevelés rája gyakorol. Ha már most az asszonynak, a család lelkének és mindenható központjának, kinek minden erényét és hibáját a gyermek fogantatása első percétől kezdve szítja magába, a művelt ember életéről, hivatásáról, feladatairól ferde, vagy épen semmi fogalma nincs, mi módon lesz képes gyermekének azt a lerombolhatatlan helyes alapot megadni, melyre később iskola és élet építeni hivatva van?

Bizony sehogy sem, vagy nagyon tökéletlenül!

Ellenben, ha a leánynak a fiukkal teljesen egyenlő általános műveltséget adunk, a család s ez által közvetve a társadalom képe teljesen megváltozik. Közös eszmék, közös törekvések hatják át a férfi és nő lelkét; a feleség meg fogja érteni a férjet, törekvéseinek támogatója; fáradalmait közt buzdítója, a családi, társadalmi és nemzeti nagy kötelességek fáradságos teljesítésében nemes munkatársa leszen. Akkor lehet a nő az élet, a társadalom központja, kiben a férfi csüggedésében bátorítót, csalódásaiban vigasztalót, örömeiben önzetlen, hű társat nyerhet.

A középiskolát végzett asszony, mint anya is kitűnően fogja betölteni hivatását. Teljesen tisztában

Mint minden vágyat a vallásos érzésből fakadó vágyat is erősítheti bizonyos mértékben a kielégüléssel járó kellemes, megnyugtató érzélem, de másrészt a vallásos érzélem is a mértéktelen ismétlés által tompulhat, veszthet a maga erejéből. Ez történhet ott, a hol a külső cselekvényekre, ezeknek sűrű gyakorlására, a czeremoniákra fektetnek kellenél nagyobb súlyt. Innen ered az is, hogy nem kívánhatjuk, hogy az ember tudatát életének minden pillanatában a vallásos érzés töltse be.

A vallásos érzés a gondolkozást is mozgásba hozza, mégpedig az érzelmi gondolkodást, az individualis képzetek teremtésére szolgáló phantáziát. Mert — mint láttuk — gondolkodásunknak és tudásunknak határához jutottunk. A vágy, az epedés nem enged megnyugodnunk, tovább visz bennünket, a képzelet szárnyakat teremt s ragad benünket túl a határon és korlátot, a végtelent, az észszel fel nem fogható képben mutatja meg. A vallásos képzet félig költészet. S ebben semmi veszélyt sem látunk a vallásos tételeknek, képzeteknek igazságát illetőleg s azért nincs mitől megijednünk. A legmagasabb és legmélyebb igazságokat nem az exakt tudományok, hanem a költők, az emberiségnek e látnokai szolgáltatják.

Az ember a végtelen után vágyódik, a végtelenségnek képeit és ideáljait a képzelet teremti meg. Mű-

ködése egészen olyan, mint a költőnél, tudósnál, mint mindenütt. A projection, a kivetítésen alapul itt is. A világ az én képzetem, minden csak tudattartalom; szellemem az érzetekből és képzetekből teremti meg a külső világot, a mennyiben kivetíti, a mi benne van. Így keletkezik egy kívülem létező végtelenségben való hit, az egy Istenben az én Istenemben való hit.

Az én Istenem! A kegyes embernek e személyes vonatkozás mintegy szükségszerűnek tűnik fel, mert ő istenétől várja megnyugtatót, kívánságainak kielégülését, a végtelenségtől a végtelen megnyugóvást, örök üdvösséget. S ez a különbség a theistikus philosophia általános istenfogalma és a vallásos, kegyes ember Istene között. Amaz érvekkel bizonyítja Istennek létét, ez föltétlenül hiszi és érzi. De hogy Istenhez személyes viszonyba léphessünk, *akként* kell őt gondolnunk és képzelnünk, azért megszemélyesítjük, anthropomorphizáljuk. Így keletkezett a mythologia, mint a vallásos képzeletnek alkotása. Kép és dolog, jel és jelzett azonban sohasem esnek teljesen össze, a kép sohasem merítheti ki a dolgot minden oldalról. Innen van, hogy minden mystikusban és symbolikusban rejlik valami ellenmondás, a melyet leginkább érezhetünk az Isten képzeténél. A végtelen véges képben! Innen a vallásos érzésnek a titokzatossága, mysticismusa. De az ember az ellenmondást nem érzi vagy nem ütközik meg azon azért is, mivel éppen az

lévén azzal a feladattal, melynek betöltésére gyermekét nevelnie kell; ösmerve azoknak a tanulmányoknak természetét, melyeknek alapos elsajátítása gyermekeire vár: meg fogja tudni vetni azt az alapot, melyet iskolába jövő gyermekeinknél manapság gyakran hiába keresünk, a mi pedig végtelenül megkönnyítené az iskola feladatát is; lehetővé tenné az iskola és család együttes nevelői működését, a mi az iskola ideális céljainak elérésében annyira fontos, hogy fontosságát eléggé méltányolni alig lehetséges, s azt hiszem, hosszasan fejtegetni felesleges. Mindannyian tudjuk, a kik neveléssel foglalkozunk, hogy a serdülő gyermekek egy bizonyos ideig kizárólag az anya hatása uralkodik s gyakran e hatástól függ a gyermeknek egész jövődjéje.

A leányok nevelésének középiskolai színvonalra emlése azonban nemcsak a család útján közvetve, de közvetlenül is üdvösen fog hatni társadalmunk életére. Ha majd asszonyaink teljes tudatában lesznek a társadalom nemzeti és humanistikus missiójának; ha a férfivilág tudni fogja, hogy a társadalom nőtagjai tanultság szempontjából vele egy színvonalon állnak: amazok sok léha, manapság szereplő figurát ki fognak golyózni a társaságból s a férfiak ovakodni fognak az asszonyokat csak udvarlásra, vagy idővesztegető üres fecsegésre alkalmas médiumnak tekinteni, mint a hogy ezt ma napság teszik s tenni — sajnos — legtöbbször kénytelenek is.

De ha a középiskolát végzett leány családi élet központjává nem lehet is, nem vezett el sem magára, sem a társadalomra nézve. Képzettsége megadja neki a módot, hogy a társadalom hasznos tagjává lehessen s ezzel egyszersmind önmagának tisztességes, biztos életmódot szerezzen. Nagyon sokra megy napjainkban azon szerencsétlen, magukra hagyott leányok száma, kik társadalmi állásuknak megfelelő foglalkozásra szert tenni nem tudván, kétségbeesésükben a hivatató bűn karjaiba vetik magukat s ezzel nem csupán maguknak ássák meg a sírt, hanem, kényszerű bár, de hathatós munkásaivá lesznek a társadalom korrumpálásának.

Istenivel szemben szokásszerű kegyelettel fogadja el a hagyományt minden kritika nélkül. Az ember aztán sokszor a képet, és a dolgot felcseréli és a képpel a dolgot is birni véli.

És ebben van a különbség a vallásos képzelés és a költői képzelet alkotása között; ama képekben, melyeket a vallásos hit alkot — hiszünk; az utóbbiakról az alkotó maga is tudja, hogy szabadon vannak kitalálva. A mythosokat nem egyesek csinálják, hanem önkényt keletkeznek, egy egész nemzedéknek kegyes érzülete teremti azokat.

Hogy Istennek eszméje, a vallásos érzés mind különféle symbolumoknak, mythosoknak alkotásához, mind tantételeknek, dogmáknak felállításához vezetett és vezet az egyes vallási rendszerekben, annak vizsgálata nem a pszichologia körébe tartozik. Csak azt említjük még meg, hogy miután ezen dogmák, symbolumok vagy mythosok a hívők nézeteinek teljesen megfelelnek, azt juttatják kifejezésre: a hívők szükségleteinek, érdekeinek és vágyainak eleget tesznek, a szív is teljes erővel ragaszkodik hozzájuk. Tudjuk, hogy a ránk nézve közönyös igazságok, a pusztá észszel felfogott dolgok csak a tudat felületén tanyáznak s nem jutnak a tudat mélyébe, látáspontjába. Ide csak azok jutnak be, melyekhez erős érzélem csatlakozik. Ilyenek a vallásos igazságok.

Ismétlem azért, adjunk leányainknak olyan általános műveltséget, mint adunk fiainknak, emeljük fel a leányiskolák tantervét tartalomra és értékre a gymnasiumig. Mert, hogy az államilag szervezett mai felsőbb leányiskolák ettől a mértéktől messze maradnak, az nemcsak az én véleményem, hirdetik és orvoslásáért folyamodnak maguk a felsőbb leányiskolai tanárok és igazgatók, kik a szükségét legközelebről látják. De kitűnik ez magának az iskolának szervezetéből is.

A kezeim közt levő 1887-iki szervezet szerint: „A felsőbb leányiskola célja, alkalmat nyújtani arra, hogy benne társadalmunk női tagjai „nemük sajátlagosságá” és a társadalmi jelen viszonyok által feltételezett s élethivatásukra szükséges általános műveltséget szerezhessenek.

E cél elérésére mind a tanrendszernek és tantervnek megállapításánál, mind az egész oktatás meneténél, mind a növendékek felvételénél a következő alapelvek szolgálnak irányadókkul:

1. Az iskola növendékeinek lelkét a jó, szép és igaz iránt valósággal megnyerni iparkodik s gondosan kerüli mindazt, mi csak álműveltséget eredményezne.

2. Kerüli továbbá a műveltség minden luxusát is és csak azt tanítja, a minek ismeretére nem csupán néhány növendéknek, hanem általános műveltségük érdekéből mindazoknak szükségük van, kik e tanintézetbe lépnek.

3. A nevelés, oktatás és tanítás mind célját, mind módszerét, mind a tananyagot illetőleg a pozitív életviszonyokhoz és mindenekelőtt a női egyéniséghez s ennek jogosult sajátlagosságaihoz alkalmazkodik.

4. A tantárgyak s a tanítandó ismeretek mennyiségére és mértékére nézve még a következő szempontok irányadók:

a) hogy csak az és annyi taníttassék, a mit és a mennyit az egyes tanfolyamokban a rendelkezésre levő idő alatt s a növendékek előképzettsége szerint kellő alapossággal lehet megtanítani, még pedig úgy, hogy

A szív sokkal konzervatívabb, mint a kritikus ész, csak azt mondhatjuk teljesen sajátunknak, a mit az felfogott s a mit egyszer felfogott és magába vett, attól nem könnyen tágit. Hozzájárul ehez a nevelés és szokás befolyása. A gyermeki lélek, szív, mely a nélkül is nagyon fogékony a titokzatos, a költői, mystikushoz, leginkább áll nyitva a vallásos érzelmek és gondolatok behatásának. A gyermeki és ifjú emlékezések és benyomások legtovább tartanak, a mire mint a legszentebb, legjobb és legszebbre bennünket legnagyobb jótevőink, szerető szüleink tanítottak, a mit korán lelkünkbe vés-tek — az szilárdan áll, bűvös hatalommal uralkodik lelkünkön és megmarad akkor is, — ha a büszke ész annak ellentmondani látszik. Hozzájárul ehez a vallásos hagyományhoz való kegyelet és ragaszkodás, nálunk keresztyéneknek a csaknem hétezer éves hagyomány. Ez magyarázza a vallásos embernek sokszor türelmetlenségét, szívos ragaszkodását vallásához, nézeteihez; ez magyarázza azt, hogy a vallásos érzés legkevébbé változik, érzületünkkel és jellemünkkel legbensőbbben függ össze; ez magyarázza azt is, hogy a vallásújitóknak nagy harcot kell mindig vívniok a megcsontosodott érzéssel, gondolatokkal s hogy ujtanaikat rendesen vérrükkel és életükkel kell megpecsételniök.

Dr. Székely György.

a tanulók a tanultakat értsék is és adandó alkalommal megfelelő biztossággal alkalmazni is tudják.

b) A főcél nem az, hogy a tanulók különféle tárgyakból sokféle ismeretet szerezzenek; hanem az, hogy a tanfolyam bevégeztével egy bizonyos körű, kerekded egész alkotó s részeiben összhangzó műveltséget nyerjenek; úgy, hogy ezen összhangzatos műveltségükből, mint alpból, majdan határozott életnézetük és szellemi önállóságuk fejlődhessék ki s hogy magasabb műveltségű, a hazát szerető s hivatásukat minden körülmény közt jól felfogni s betölteni tudó nőkké váljanak.

Továbbá a tanítás módszerére nézve: „szükséges, hogy a tanulás sulypontja az iskolába essék s ott a tananyag annyira feldolgoztassék, hogy a tanuló által végzendő házi munkaival annak áti-méltésénél vagy a már jól megtanultak egyszerű alkalmazásánál egyéb ne maradjon.”

A teljes elsőrendű leányiskola hat évi tanfolyamból áll, ugyanannyi osztálylyal; kisebb városokban nem teljes, másodrendű felsőbb leányiskola is állítható fel az első négy osztálylyal.

Rendes tantárgyak: hit- és erkölcsstan, magyar nyelv és irodalom, német nyelv és irodalom, történelem (világ- és hazai történelem), földrajz, számtan és mértan, természetrajz, vegytan, természettan, gazdaságtan, egészségstan, a neveléstan alapfogalmai, ének, rajz, írás, női munkák és testgyakorlás; rendkívüli tantárgy: angol nyelv és irodalom. A tanórák heti száma a tanulókra nézve a testgyakorlaton kívül az I. oszt.-ban 24, a többi osztályban legfeljebb 28, a rendkívüli tantárgy idejével együtt pedig 30.

A mi a tanerőt illeti: egy igazgató vezetése alatt az első osztályokban legalább is polgári iskolai tanítóságra képesített egyének, a felső osztályokban pedig középiskolai tanárságra s felsőbb leányiskolai tanítónőségre képesített tanárok és tanítónők alkalmaztatnak; ez utóbbiak hiányában polgáriskolai tanítónők is, ha arravalóságukat bebizonyítva, a minisztertől engedélyt kapnak.

A tanítás lehetőleg szakrendszer szerint történik; a tanerők száma a hittanítókon kívül legalább nyolcz, kik közül legalább négy tanítónő.*

Dr. Gulyás István.

(Vége köv.)

Vegyes tanügyi hírek.

* *A tiszántúli ref. tanárok nyugdíjintézetének* ügyében minden valószínűség szerint kedvező fordulat fog beállani. Ismeretes, hogy a múlt év május havában tartott egyházkerületi közgyűlés azt határozta, hogy az intézet vagyonából 27,100 forintot átvesz az ellátásban levő tagok igényének biztosítására s hogy ebben az összegben a most egy éve elhalt mezőtúri főgymnasiumi igazgató Bodolay László özvegyének gyámdíjára szükséges összeg 5300 forinttal volt számításba véve. Akkor még senki sem volt tájékozva az iránt, hogy a kormány az országos tanári nyugdíjintézetet mikor fogja életbe léptetni. Az a nézet tartotta magát, hogy míg a tanárok felterjesztett okmányai vissza nem küldetnek s a miniszter egy bizonyos időpontot, mint a nyugdíjintézet életbe léptetése kezdetét meg nem jelöl, addig a törvényt senkivel szemben sem fogják alkalmazni. A tiszántúli ref. gymnasiumok részéről felterjesztett okmányok ugyan tudunkkal meg mai napig sem érkeztek vissza, de az

* L. Az állami felsőbb leányiskolák szervezete. Bpest, 1888. 3—5. ll.

időközben fe merült tények kétségen kívül helyezik, hogy az országos tanári nyugdíjintézet ma már funkcióban van. Hogy egyebet ne említsünk, a közoktatásügyi miniszter Hivatalos Közlönye f. é. febr. 1-én megjelent számában közli, hogy Hazslinszky Frigyes eperjesi ág. ev. főgymn. tanár az országos tanári nyugdíjalap terhére munkaképtelensége alapján 1600 forinttal nyugdíjaztatott. Hogy azonban a törvényt legalább is 1895. jan. 1-től kezdve érvényben állónak tekinti a kormány, az nemcsak abból következtethető, hogy a 60,000 forint állami szubvenzió már az 1895. évi állami költségvetésbe fel volt véve, hanem abból a konkrét esetből is, hogy a nagy-kőrösi főgymnasiumtól, melyre nézve a dolog már teljes elintézést nyert, úgy hogy a tanárok az illetékek befizetését is megkezdették, már az 1894/5. tanévről is követeli a miniszter a tanulók után eső járulékot. Sőt, a mint hírlik, a Bodolayval körülbelül egyidőben elhunyt pápai főgymn. igazgató özvegye szintén az orsz. tanári nyugdíjintézetől húz gyámdíjat. Semmi sem állhatja tehát útját annak, hogy Bodolay László özvegye is az országos nyugdíjalap terhére láttassék el gyámdíjjal. Tudunkkal meg is történtek a lépések, hogy az özvegy a püspöki hivatal útján nyujtsa be kérvényét a miniszterhez s hogy Bodolay okmányai, a melyek halálakor már az expedálásra készen állottak, a kérvénnyel együtt felterjesztessenek. Ez érdekében áll magának az özvegynek is, a ki az országos törvény értelmében kétszer akkora gyámdíjat kapna, mint a mennyit a tiszántúli nyugdíjintézet alapszabályai rá nézve megállapítanak, s a mely még hivatalosan nem is utalványoztatott ki számára. A dologgal azonban sietni kell, mert a törvény egy évi időt enged az igények érvényesítésére, egy éven túl csak a kérvény beadását követő hónaptól kezdve adatik meg az állandó ellátás.

* *A Göncsy-egyesület a katonákért.* A Gönczy-egyesület azt a kérelmet intézte a honvédelmi miniszterhez, hogy az 1896-ik évben behívandó akár tényleges szolgálót tett tartalékos, akár kiképzésre előállani kötelezett póttartalékos, akár fegyvergyakorlatra behívni szándékoló katonákat általában, különösen pedig a néptanító-katonákat a folyó évben teljesítendő szolgálót alól a millenáris kiállításra való tekintetből mentse fel.

* *A II. egyet. tanügyi kongresszus* felhívást intézett az egyházi hatóságokhoz, arra kérvén őket, hogy a kongresszust bizonyos, legalább 50—100 forintot kitevő összeggel közvetlenül segélyezzék. A hatóságok körébe tartozó tanárokat, tanítókat, kisdédóvókat s iskolalátogatókat a kongresszusban való részvételre buzdítsák. Végül pedig a hatóságuk alá tartozó tanítóknak a kongresszuson való megjelenést némi anyagi támogatás nyujtása által lehetővé tegyék.

* *A diák-asztal.* Az egyetemi hallgatók diák-asztala még ebben az évben megvalósul. Az alapszabálytervezetre az egyes karok már megtették észrevételeiket s a végleges alapszabályokat az egyetem tanácsa legközelebb tárgyalja és terjeszti fel a közoktatásügyi miniszterhez. A szabályzat értelmében a menza akadémika jótéteményében egyaránt részesülni fognak az egyetemi és müegyetemi hallgatók. A diák-asztal vagyona eddig megközelíti a százezer forintot.

* *Népkönyvtár Debreczenben.* Debreczen város 20,000 frtos alapítványának kamataiból most állítja föl második népkönyvtárát. Az intézmény nagyon kedvelt a nép előtt; a könyvtárnak szépirodalmi, közhasznú és erkölcsnemesítő olvasmányai igen olvasottak. A nép ingyen használja a könyvtárát.

Az országos ev. ref. lelkészi özv.-árva gyámintézet és az e. m. gyámintézetek viszonya.

Azok közé tartoztam mindenkor és tartozom ma is, a kik borzadnak a centralizációtól; mivel e rendszer — szerintem — minden egyéni és testületi szabadságnak elnyomását jelentette mindig. Nem titkolom, nem tagadom azt sem, hogy a „határozatképes“ konventnek barátja nem voltam; azt a zsinat-presbiteri rendszer elvével összeegyeztethetőnek nem tartottam; épen ezért a konventnek a jelenlegi alapon való megalkotása ellen többször, nyilvánosan is felszólaltam. Ellene voltam és felszólaltam, mivel féltettem az alsóbbkörű egyházi testületek: a presbiteriumok, e megyék és e kerületek autonómiáját és ennél fogva a konventet csak főlebbviteli forumnak kívántam tekintetni; jogkörét csak a hozzá felebbezett ügyekre óhajtottam volna kiterjeszteni. Nem így történt. És bizony alig tagadhatja valaki, a ki egyházunk önkormányzati jogkörét a történelemből, avagy csak a hatvanas és hetvenes évekből is, saját tapasztalatai alapján ismeri, hogy az általam fentebb érintett s értelmezett zsinat-presbiteri rendszer elvén, úgy a debreczeni 1881—2. évi, mint az 1891—3. évi budapesti zsinat alkotásai által nem egy érzékeny csorba ejtetett.

Annál inkább örvendeztem és örvendek főképen most azon, hogy a konvent, az országos ev. ref. lelkészi özvegy-árva gyámintézet szervezése alkalmából, az egyházmegyéket és egyházkerületeket meghallgatta, azok észrevételeit figyelembe vette, sőt a jelzett gyámintézet alapszabályait az e. megyék és e kerületek többségének véleménye alapján alkotta meg, t. i. az evangyéliomi szeretet és testvériség elveinek az alapján; jelesül, a kinek több adatott, attól többet kíván; minden lelkész az általa élvezett jövedelem, évi fizetésének 10%-át fizetvén be belépési járulék gyanánt; az özvegyeknek és árváknak pedig egyenlő mértékkel mér; nevezetesen minden lelkészi özvegy 250 frtot, minden lelkészi árva, tekintet nélkül férjének, illetőleg az atyja által tett befizetések mennyiségére, egyenlően 50 frtot kap. Meghallgatta a konvent az e. megyéket és e kerületeket abban is, hogy a segélyezést azonnal megkezdi; természetesen a megfelelő levonásokkal, öt éven belül, a mi igen természetes.

Ezek valának azon főbb elvek, melyek felett e. megyéken, kerületeken éveken át vitatkoztunk. És most, miután ezek alapján ama korszakos alkotás, az országos ev. ref. lelkészi özv.-árva gyámintézet megalapított, én részemről nem mulaszthatom el, mert a hála érzelmeivel megteljesedett szívem és gondolkodó lelkem ösztö-

nöznek és hajtanak reá, hogy legmélyebb és legforróbb köszönetemet ez alkalomból, midőn ez alapszabályok életbeléptetéséhez kívánok szólani, mindenekelőtt fejezzem ki a nmélt. konvent és annak egyes tagjai, ezek között főként az erdélyi e. kerület nagy alkotásokra hivatott püspöke *Szász Domokos*, mellette a nagyszalontai e. megye kitünő esperese *Szell Kálmán* iránt, a kik a nagy munkát végezték; az éveken át vitatott elveket, kívánalmakat a megalkotott alapszabályokba bevitték, érvényre emelték, mi által a magyar- és erdélyországi ev. ref. papságot maguk iránt örök hála kötelezték. Remélem, hogy ezen én igénytelen köszönő szavam nem leend pusztában elhangzó szó, hanem azon lelkészi körök és e. megyék, melyek ezen korszakos alkotás létesítését sürgették, most, a gyűlésezések megkezdése alkalmával, sietni fognak a konvent s ama két jelesünk iránt háláinkat, elismerésüket is leróni.

Miután az Isten jóvoltából valahára, évek, évtizedek óta tartó vajadás után elértük, a kik elértük, azt az időt — óh! milyen sokan szálltak azóta remény és vigasz nélkül sírjukba, kikben a szív elmaradt kedveseik szomorú sorsa miatt repedt meg a halálos ágyon — miután mi Isten kegyelméből megértük az országos ev. ref. lelkészi özv.-árva gyámintézet működésének a megkezdését s miután alkotói iránt, részemről, leróttam a mélyen érzett tisztelet és hála tartozását, engedjék meg nekem, hogy egy pár igénytelen észrevételt tegyek az életbeléptetés alkalmából; illetve az országos ev. ref. lelkészi özvegy-árva gyámintézet és az eddigi e. m. gyámintézetek egymáshoz való viszonyáról a jövőben.

Az országos ev. ref. lelkészi özv.-árva gyámintézet alapszabályainak 28—29. §§-ai az eddigi e. m. gyámintézeteket s azok működését nem korlátozzák, sőt nem is érintik... „A már alkalmazásban levő lelkészek stb. az e. m. gyámintézetek kötelekében megmaradhatnak, a díjakat pontosan fizetvén, özvegyeik és árváik segélyezése iránti igényöket, tekintet nélkül az országos gyámintézettől nyerhető állandó segélyezésre, az e. m. gyámintézettel szemben is érvényesíthetik“ (29. §.); sőt „a jövőben választandó vagy kinevezendő lelkészek, az illetékes e. megye hasonzélú intézetébe is tetszés szerint beléphetnek“ (28. §.).

Ezeket, különösen míg a Baksay Sándor tervezetét nem ismertük, mindnyájan így is óhajtottuk. Miután a Baksay Sándor tervezete mellőztetett, az országos pedig a konvent által megalkottatott, — most jött el az ideje annak, hogy mit tevők leszünk az országos mellett az e. m. gyámintézetekkel?!...

Ezt a viszonyt óhajtom én vizsgálat tárgyává tenni a t. szerkesztő úr engedelmével,* annyival is inkább, mivel espereseink által, az alapszabályok 18. §-a értelmében, a belépési járulékok befizetésére már fel is szólítottunk.

Az én nézetem szerint, a mint ugyanis én ismerem reform. lelkésztársaim helyzetét, a két intézet, országos és e. megyei, egymás mellett fenn nem tartható. Nem lehet kívánni; de hiába is kívánná, hiába parancsolná akárki, hogy fizessünk mind a kettőbe, nem tennők, nem lehetne erre bennünket sehogy sem kötelezni; mert nem vagyunk reá képesek. Még az eddigi tagok, az eddigi csekély évi járulékokat — annatikum — csak befizetnék valahogy; de az ujonnan belépőktől azt kívánni, hogy az eddigi szabályok szerint, a felejövedelmet az e. megyei gyámpénztárba és a belépési járulékokat az országos gyámintézetbe befizessék, teljes lehetetlen. Az megbirhatatlan teher volna. Az pedig, hogy a régi tagok befizették, az ujonnan belépők azonban ne fizessenek, az osztó igazsággal ellenkezik. Csak egyenlő kötelezettségek mellett adhatók egyenlő jogok, hasonló előnyök.

A mennyiben tehát az országos gyámintézet szabályai a belépésre minden lelkészt, körlelkészt stb. köteleznek, ebbe mindnyájunknak be kell lépni; annyival örömebb tehetjük ezt, mivel az országos, leendő özvegyeinknek s árváinknak 250 frt, illetve 50 frtot, tehát nagyobb segélyt ad, mint adott általában az e. megyei gyámintézet; így az országosba való belépés azonfelül, hogy kötelező, előnyösebb is.

Az országos gyámintézet életbelépésétől kezdve választandó vagy kinevezendő lelkészeket, körlelkészeket stb. ennél fogva én az egyh. megyei gyámintézetbe való belépésre nem kötelezném. Elegendő lesz az reájok nézve, ha az országos gyámintézetbe a belépési járulékokat (10%) és az évenkénti tagdíj járulékokat (2 $\frac{1}{2}$ %) s ezenfelül az e. m. házi pénztár irányában való kötelezettségeiket (gyűléstartási díj stb.) teljesítik. Reájuk nézve pl. itt, a mi felső-szabolcsi e. megyénkben, úgyis több előny járul a 10% és 2 $\frac{1}{2}$ % fizetés mellett, mint a mi özvegyeink, a jövedelem 50%-jének befizetése stb. mellett élvezhettek.

Az ifjakra, a jövőbeli lelkészekre nézve tehát, legalább ennyiben, tisztában volnánk s ők is megnyugodhatnak ebben.

Azonban az eddigi tagok és az e. megyei gyámpénztárak eddigi kötelezettségeinek tisztázására nézve kell még a helyzetet körvonalozni.

(Folyt. köv.)

Görömbei Péter.

* Szíves készséggel nyitunk tért ez időszzerű fejtegetéseknek.
Szerkesztő.

KÖZÉLETÜNK.

Javaslat

a békés-bánati reform. egyházmegye lelkészeinek az országos ref. lelkészi özvegy-árva gyámintézet iránti kötelezettségeik miként teljesítéséről.

1. Egyházmegyénk lelkészeinek az országos gyámintézet iránti minden kötelezettségeit egyházmegyei özvegy-árva pénztárunk veszi át és teljesíti. Ez fizeti helyettök úgy az összes belépési, mint az összes évi tagdíj járulékokat.

2. a) Azon jelenleg működő lelkészek, kik egyházmegyei özvegy-árva pénztárunknak nem tagjai s így ennek vagyonához semmi fizetés-el nem járultak, a lelkészi jövedelmöknek megfelelő s az országos gyámintézet alapszabályai 18. §-nak 1. alatt meghatározott 10%-ot, az ott és a 19. §-ban körülírt módon s időben, egyházmegyei özvegy-árva pénztárunkba befizetni kötelesek.

b) Azon lelkészek, kik egyházmegyei özvegy-árva pénztárunknak ez idő szerint tagjai s így ebbe többnyire nagy (25%-os) fölvételi díjat fizettek, a 10%-os belépési járulék fizetése alól fölmentetnek.

c) Az egyházmegyénkben ezután hivatalba lépő lelkészek, akár tagjaivá lesznek e. m. özvegy-árva pénztárunknak, akár nem, — a mi ezentul tetszésökre lesz bízva s ebből folyólag az e. m. özvegy-árva pénztár alapszabályainak 2 ik §-a e szerint módosítható, — lelkészi jövedelmöknek 10%-át kivétel nélkül ide fizetni kötelesek lesznek.

3. a) Azon lelkészek (heten), kik a régi gyámoldának újjáátalakulásakor addigi részvénybefizetéseiknek 40%-át, e most létező e. m. özvegy-árva pénztár megalapíthatása végett — ennek javára — elvesztették; továbbá a IV-ik osztályu egyházakban szolgáló ez idő szerinti lelkészek kivétel nélkül; valamint a III-ik osztályu egyházakban szolgáló azon lelkészek, kik e. m. özvegy-árva pénztárunknak jelenleg tagjai: évi tagdíj járulékot nem fizetnek.

b) Az I-ső és II-ik osztályu egyházakban jelenleg szolgáló azon lelkészek, kik e. m. özvegy-árva pénztárunknak tagjai, továbbá a III-ik oszt. egyházaknak ez idő szerinti azon lelkészei, kik e. m. özvegy-árva pénztárunknak nem tagjai, az országos gyámintézet 18-ik §. 2. pontjában meghatározott évi tagdíj járulékul lelkészi jövedelmüknek 1%-át; egyházmegyénk jelenlegi több-lelkészei e czimen jövedelmüknek 1 $\frac{1}{2}$ százalékát; az ezután hivatalba lépők pedig, minden különbség és kivétel nélkül, évi tagdíj járulékul lelkészi jövedelmüknek 2%-át fogják fizetni, a többit pedig — az országos gyámintézet 18. §. 2. alatt megszabott 2 $\frac{1}{2}$ %-ra — helyettök e. m. özvegy-árva pénztárunk fogja pótolni, mindaddig, míg ennek jelenlegi évi jövedelmi forrásai megmaradnak. Kivételt csupán azon lelkész fog képezni, kinek egyháza, egyházmegyénk 1880: 96. sz. végzésével özvegy-árva pénztárunk részére biztosított 12 frt évi járulékkal hátralékban marad; ki is azon évben semmi kedvezményben nem részesül.

4. Egyházmegyei özvegy-árva pénztárunk működése, jogainak s kötelezettségeinek gyakorlása ezentul is változatlanul marad, csupán a 2-ik §-ban foglalt taggá lével kötelezettsége hagyatik ki alapszabályaiból; és a be nem lépés a lelkészek tetszésére bízatik.

5. Hogy az egyházmegye, minden lelkészei helyett vállalt ezen kötelezettségeit azon vagyonból teljesítse, melyhez többé-kevésbé az egyházmegye minden lelké-

szének igénye lehet: e célból az e. m. özvegy-árva pénztárnak: „Reszvénydíj”, „Özvegy-árva pénztári”, „Lelkészi tartaléktőke” és „Tartalék” alapjai egyesítettnek „Közsegélyezési alap” czimen. Az egyes kegyes alapítók által tett s nevöket viselő többi alapok ezentul is külön kezeltetnek.

A fentieknek alkalmazásával s végrehajtásával az egyházmegyei özvegy-árva pénztár pénztárnoka megbízatik.*

Kérelem a felfalusi ev. ref. egyházközség nevében.

Minden jó szívekhez.

Félve merjük csak fölemelni kérő szavunkat, mert tudjuk, hogy milyen sok manapság országszerte az olyan szükség és megvalósításra váró feladat, a melyik mind hozzád fordul esdő szavával jóságos, örök nagyhatalom te, érző szívek áldozatkészsége!

Uj templomunk alapkövét óhajtanánk mi is letenni még ez évben, hazánk millenáris esztendejében. Össze is gyűjtöttünk már e célra magunk között szegénységünkhez és csekély számunkhoz képest egy akkora összeget — mintegy nyolcz ezer koronát, — mely csaknem *egy egész harmadát* teszi ki mindnyájunk egy esztendei jövedelmének.

Szóval mi próbáltunk magunkon segíteni, hiszszük, hogy Isten is segít bennünket. Ez az első jogczimünk a segélykérésre.

A második: hogy mi itt oláh és szász nyelvű hazánkfiak között semmi téren sem akarjuk hagyni magunkat. Mert mi egyházközségünket minden szempontból úgy tekintjük itt, mint ama nagy fölségnek, az ezer esztendő magyar államnak leghűbb testőrgárda ezredéből való őrszemet. Kétszeresen szent lesz a mi templomunk, mert bástyafala is lesz ez itt mindenkor a leghűbb magyarságnak, a református székely-magyar-ságnak.

Kérünk azért szeretettel mindenkit, — a kihez eljut kérő szavunk, — hogy nyujtsa ha csak egy tégladarabkát, ha csak egy pár fillért is a mi építendő templomunkhoz.

A szíves adományok „Szabolcska Mihály Szász-Régen” czimzéssel küldendők lehetőleg ez év május végéig, a mikorra a végleges elszámolást szeretnénk megejteni.

Előre is minden jóakarónknak hálás köszönetünket nyilvánítván, maradtunk

Felfaluban, (Maros-Tordamegyében) 1896. január havában, ev. ref. egyházközségünk nevében:

minden jó embereknek szerető testvérei:

Baki András, gondnok.

Szabolcska Mihály, lelkész.

IRODALOM.

Garzó Gyula, gyomai ev. ref. lelképásztor, az általa már 15 év óta sok áldozattal s ügyszeretettel szerkesztett és kiadott szakfolyóiratát, a „Gyakorlati Bibliamagyarazatok”-at, ezen évben is folytatni óhajtja, noha az érdekelt szakkörök részéről sem anyagi támogatásban, sem erkölcsi méltánylásban nem részesül oly mérvben, mint a hogy ezt méltán megérdemelné. Önzetlen buzgósága azonban, e kedvezőtlen viszonyok láttára sem lankad, s el van határozva arra, hogy tovább is küzd a vállalat fentartásának nehéz gondoljaival s nem teszi le a tollat

* A javaslatához részletes indokolás és számítás is van csatolva. Szerkesztő.

addig, míg meg nem éri legalább azt az örömet, hogy befejezhesse az újszövetségi szent iratok gyakorlati magyarázatának kiadását. Ez a munka előreláthatólag két évet vesz igénybe, mert hátra van még a Máté evangélioma, a római levél, a timótheusi két levél s a Filemonhoz intézett levélke. A mult 1895. évi füzetekben közölve van a thessalonikai két levél Nagy Imre ugrai ev. ref. lelkésztől az 1. füzet és a 2. füzet 1—74. lapjain. Azután Koren Pál békés-csabai ág. hitv. evang. lelkész folytatja a Zsidó levél magyarázatát 3, 1-től 10, 34-ig. Közbeszöve olvasható a IV. füzetben és az V. kezdetén Illy és Endre mezőberényi ev. ref. lelkésztől János apostol három levele. A Zsid. levél aránylag hosszú nyult, de még így sincs kimerítve a benne rejlő dús tartalom. Többnyire 3 oldalra terjedő rövid értelmezések keretében mozog az író, sőt van 36 soros magyarázat is, a többi közt p. o. a LXXIX. Annyi tény, hogy ezeket így, a hogy vannak, elmondani nem volna tanácsos; sem nem tudományos, sem nem népszerű fejtegetések. A tudományos tárgyalási menet megismertetésére nézve hazai irodalmunkban ma még mindig egyedül áll dr. Erdős József theol. professor munkája, mely a gyakorlati magyarázatra vonatkozólag is alap gondolatokat, eszméket szolgáltat. A népies feldolgozás pedig egyéni dolog s ezt nem nehéz egy lelképásztornak sem elvégezni. Mindamellett Koren Pál lelkész munkáját sokan sikerrel használhatják s elismerés illeti meg őt fáradságos és önzetlen tevékenységéért. A vállalatot ajánljuk az egyházmegyei, lelkészköri, iskolai könyvtáraknak is megszerzésre, míg azok, a kik az előző évekről már birtokában vannak a megjelent füzeteknek, célszerűen járnak el, ha továbbra is támogatják s odahatnak, hogy legalább már az újszövetség magyarázata befejezést érjen. A szerkesztő-kiadónak nemes célzatához gratulálunk.

Az Úr házában. Imádságok vasárnapokra, innepekre s különféle alkalmakra. Irta *Könyves Tóth Kálmán*. Budapest. Kókai Lajos tulajdona. 1896. Ára 2 forint = 4 korona. A jól ismert nevű egyházi jeles író e munkáját részletesen fogjuk ismertetni.

„**Kálvin János élete.** Irta *Budai János* berek-böszörményi ref. lelkész, a „Téli Ujság” szerkesztője. Budapest. Kiadja Hornyánszky Viktor.” Ez a 124. lapra terjedő csinos kiállítású, bekötött könyv, a mely 11 érdekes képpel van illusztrálva, könnyű, világos előadásban tárja fel a nagy reformátor életét és működését tíz fejezetben, szólván Kálvin születése, gyermek- és ifjúkoráról, bujdosása, irodalmi munkálkodásáról, Kálvinról Genfben, ottan történt első küzdelmei- és száműzetéséről, későbbi visszatérése- és működéséről, végül életének utolsó éveiről és haláláról. A munka megérdemli, hogy minden értelmes kálvinista családba utat nyerjen. A kiadó cég lelkészeknek és tanítóknak utólagos elszámolásra, 1896. márczius 15-ig 20% árengedménnyel bizományba is ad példányokat s az el nem adottakat visszaveszi. A kálvinista öntudat erősítésének tesz szolgálatot, a ki e munka terjesztésében közreműködik.

Tanesczköz készítés. E czimen *Veres Ferenc* sárospataki tanítóképző-intézeti tanár egy 4½ ivnyi (kis 8°) terjedelmű munkácskát adott ki, mely — mint a czimlapon ki is van fejezve — itt mutató akar lenni a tanítók és tanítójelöltek számára az elemi iskola szemléltető eszközeinek legolcsóbb módon való elkészítéséhez. A művecskéhez mellékletképen 5 lap is van csatolva 71 rajzzal, melyek a leírt tanesczközöket sikerült képek-

ben mutatják be. Már maga a gondolat is nagyon szerencsés. Mert csakugyan szükség van arra, — különösen a mi szegény anyagi helyzetű felekezeti iskoláinkban, — hogy a taneszközök házilag, a lehető legolcsóbban legyenek elkészíthetők, mert sikeres tanítást taneszközök használata nélkül alig képzelhetni. A taneszközök pedig, ha megrendelni akarjuk, oly drágák, hogy a legtöbb iskolánk évi budgetje ki nem bírja. Az ügyes és lelkiismeretes tanító így maga kénytelen legalább a legszükségesebbeket elkészíteni. Csak elismeréssel tarthatunk tehát *Veres Ferencz* tanár úrnak, hogy a legszükségesebb taneszközök készítésének legrövidebb és legolcsóbb módját kikereste és leírta.

Ami a leírást illeti, az nem hogy fen semmi kívánni valót. Leírása könnyen érthető; kiterjed a legmesszebb menő aprólékosságra is, a mit természetesen csak az tehet meg, a ki nem csupán elmélet után dolgozik, hanem a gyakorlatban is elvégezte azt, a mit leírt. S ez e művecskére nézve csakugyan így van. Nem tartalmazza egy oly taneszköznek leírását sem, melyet a szerző maga el ne készített volna. És ezzel bizonyította szerző azt is, hogy a mit könyvecskéje tartalmaz, az egy kis jóakarattal mind meg is valósítható.

E szóban levő mű két részből áll. Az I-ső rész a taneszköz-készítéshez szükséges előkészületekről szól, hogy t. i. milyen eszközökre, mily anyagra van szüksége a tanítónak, hogy a leírt taneszközöket elkészíthesse. Aztán a II. részben az egyes legszükségesebb taneszközöket sorra veszi. A következő taneszközök készítésének leírása van e részben. 1. Emeltyűk; 2. mérleg; 3. csigák; 4. inga; 5. golyósr; 6. hengerek; 7. lejtő; 8. csavar; 9. készülék a meleg által való kiterjedés bemutatására; 10. víz-mérték; 11. borszesz lámpa; 12. üveg rúd a villamossághoz; 13. villamos inga stb. 31. taneszköz a természettanhoz; 5. taneszköz a mennyiségtanhoz, pl. számoló-karika, mértani testek, méter, liter; 6 taneszköz a természetrajzhoz, pl. rovar gyűjtemény, növény gyűjtemény; 2 taneszköz a földrajz- és történelemhez.

Kívánatos tehát hogy a könyvecske ne hiányozzék egy felekezeti tanító könyvtárából sem. Ki átolvassa, nem végez felesleges munkát s lehetetlen, hogy kedvet ne kapjon a taneszköz készítéséhez. Különösen a mostani unalmasabb téli esték nagyon alkalmasok ily munkák végzéséhez. És a tanító ez által többszörös hasznot tesz: idejét kellemesen tölti, a tanítást — lévén taneszköze — könnyebbé teszi és az iskolafentartó testületnek is hasznot, örömet szerez. Ára 50 kr. Kaphatni szerzőnél, Sárospatakon.

R. L.

A m. p. irodalmi társaság „Koszorú” című valóságos iratkáiból ez elnök és a titkár nevében és megbízásából a két protestáns egyház több művelt és vagyonos tagjához január hóban szétküldetett mintegy 577 csomag (csomagonként 1, 2, 3, 4 és 5 frt értékben) azzal a kéréssel, hogy czimzettek a vallásos füzeteket megtartani, illetve terjeszteni és azok árát a Társaság főbizonyosához beküldeni sziveskedjenek. Ama hitfeleinket, a kik ily küldeményeket kaptak, s a füzetek árát még nem küldték meg, tisztelettel és bizalommal fölkerjük, hogy a megtartott „Koszorú”-k árát Hornyánszky Viktor úrhoz, mint a társaság főbizonyosához (Budapest, Akadémia bérháza) sürgősen beküldeni sziveskedjenek. Budapest, február hóban, *Szöts Farkas*, mint a Társaság titkára.

KÜLFÖLD.

Magyar ref. egyházmegye az Egyesült-Államokban.

Hihetetlenül, csaknem mesésen hangzik a hír, hogy Amerikában hitsorsosaink oly nagy számmal vannak letelepedve, s oly összetartóan munkálkodnak az evangéliumi anyaszentegyház építésében, a hit zászlójának magasan való lobogtatásában, s a vallási becsület megtartásában, hogy most már egy teljesen önálló, különleges amerikai magyar ref. egyházmegyét alakíthattak.

A hit világa nem aludt ki a lelkekben, a prot. öntudat erőteljesen megnyilatkozik abban a parányka ref. magyarságban, mely idegen népek milliói közt teljesen elhagyatva él és küzd, de a küzdelem és siker nem minden reménye nélkül.

Szinte csodás valami is az, hogy egyházunk testéről leszakadt, tőlünk ezer meg ezer mértföldek által elválasztott hitsorsos honfitársaink vallási ügyekben már úgyannyira megszilárdulhattak, organizáció dolgában már annyira előhaladhattak, hogy hivatalosan is helyet foglalhatnak az amerikai bevett vallásfelekezetek keretében, minek jele az önálló magyar ref. egyházmegye megalakulása, mely tényről következőkben számolunk be lapunk olvasó közönségének:

Régóta foglalkoztatta az amerikai magyar ref. lelkész kart egy önálló egyházmegye megalakításának gondolata. Ennek szükségessége kikerülhetlen is volt, tekintve már csak a nyelvi akadályt is, mely lépten-nyomon előtérbe tolt, midőn a felügyeleti jogot gyakorló angol missióhatósággal, vagy az illetékes egyházmegyei körökkel vitás ügyekben tárgyalni s a magyar egyházak autonómikus jogait, illetve speciális érdekeit tárgyalni és védelmezni kellett. De meg eltekintve a nyelvi kérdéstől is, az egyes egyházak jövődéli fejlődésének és a gyülekezetek lelképásztoraik sorsa, exisztenciájának biztosítása is volt ahoz a kérdéshez kötve, hogy egy önálló egyh. megyei hatóság, felruházva a közigazgatási, törvényhozási, bíraskodási s általában adminisztrációs jogkörrel, saját hatáskörileg intézkedjék a maga belügyeiben. A kérdés megoldása mindeztől, ha hajótörést nem is, de mindenesetre halasztást kellett hogy szenvedjen, egyrészt a működő lelkészek számának csekélysége, másrészt a miatt, hogy a fentartási segélyt az egyetemes ref. egyház hozzájárultával, az angol beföldi missiói egylet gyakorolván, az ő kezéből a felügyeleti s igazgatási jogot nehéz volt a magyar ref. lelkészi karra átruháztatni.

Csak az irántunk való bizalom fokozódásával érett meg a dolog annyira, hogy ma már álmaink beteljesedtek mondhatók.

Az 1896. év fordulópontot jelez az amerikai magyar protestánsizmus történetében. Ez év jan. havában gyűlt össze negyedévi tanácskozásra az angol missió, melynek színe előtt megjelent a magyar ref. lelkészi kar, hozván magával egy 7 pontból álló előterjesztést, melyek mindenike elfogadtatott a missióhatóság által, természetesen a konvent által való utólagos jóváhagyás, megerősítés reményében.

A missióhatóság összegyülekezésének alkalmát felhasználta a magyar ref. lelkészi kar az egyes egyházak érdekeit érintő vitális ügyek felett való tanácskozásokra is.

Az egyházmegyei tanácskozás jan. 14—18. napjain tartott meg, melyen részt vettek a canadai és a s.-norwalk-bridgeporti lelkészekon kívül az Egy.-Államok területén működő összes magyar ref. lelkészek.

A gyűlés istenitisztelettel kezdődött, mely a pittsburgi magyar ref. templomban tartatott meg. Az alkalom rendkívülisége, az ünnepély szokatlansága rendkívül nagy számban hozta föl a hívők seregét az Urnak házába. Buzgó éneklés befejeztével, rövid előima után, lelkesítő felolvasást tartott István vértanúról Kalassay S. m.-carmeli lelkész, élénk színekkel rajzolva István vértanu hitének nagyságát. Egy vers éneklése után szószékre lépett Demeter B. n.-yorki lelkész, költői szárnyalású, magasröptű imát bocsátván az egek Urához, hogy e napot megérnünk engedte.

Az elhangzó ének szavai közben követte őt a szószéken, az ünnepi beszédet tartó szónok, Harsányi S. clevelandi lelkész, ki Ján. V. 44. felett tartott hatásos és lelkesítő beszédet, kifejtvén az Üdvözítő eme parancsolatát: Tudakozzátok az írásokat!

Főlemelő érzések közt oszlott szét ezután az ünneplő közönség, miután még előbb a templomban Hornyák A. gondnok üdvözölte az egyház nevében a tanácskozássra egybegyűlt lelkészi kart, mely üdvözítő beszédre a lelkészi kar nevében Harsányi lelkész mondott szívélyes szavakban feleletet és köszönetet. Ezután kezdetét vette a tanácskozás, melyen következő tárgysorozat került szőnyegre s megvitatás alá:

1. Jelen vannak a canadai s s.-norwalk-bridgeporti lelkészek kivül az E. Államok területén működő összes magyar ref. lelkészek.

2. Elnöknek, illetve helyettes esperesnek a gyűléseket által való törvényszerű választás megejtéséig, választatik Ferenczy F. pittsburgi, jegyzőnek Kalassay S. m.-carmeli lelkészek.

3. Az egyh. megye megalakulása ünnepélyesen kimondatott.

Egyházmegyei lelkészi kar tisztelgett legelső sorban az ülésező missió főhatóságnál, hol a legszívélyesebben fogadtatván, 7 pontban terjesztette elő kéréseit.

A missió teljes készséggel járult a lelkészi kar kívánalmaihoz, s megengedte az önálló adminisztrációval bíró egyh. megye megalakítását, közerejű törvények, s egyház-alkotmány hozatalát, közigazgatás gyakorlását. Továbbá nemeslelkűségének ezúttal is bizonyosságát adta abban, hogy a most alkalmazásban levő missiói lelkészeknek 10 évig csonkítatlanul biztosította fizetését évi 1250, illetve 1500 forintban. A felügyeleti jogot fentartotta magának, illetve legfőbb fokon az egyetemes ref. zsinatnak.

4. A lelkészi kar tisztelgett mélt. Deseffy consul úrnál Pittsburgban, hol kedvesen fogadtatott, s a consul úr erkölcsi támogatását, jóakarátát megnyerte.

5. Az egyházalkotmány és törvénytervezet készítésével megbízattak: Harsányi S. clevelandi, Demeter B. n.-yorki s Kalassay S. carmeli lelkészek.

6. Ker. ref. katekizmus készítése ugyanezen bizottságra bízott. Mindkét javaslat a jul. 4 én M.-Carmelben tartandó nagy ref. conventióra terjesztendő elő, a mikor is megvitattatván, elfogadtatván, s szentesítettvén, köztörvény erejével fognak birni, illetőleg egyetemlegesen használatba vétetnek. A m.-carmeli nagy conventióra az összes rendes egyházak és a filiák képviselői is meghivatnak.

7. Az am. magyar ref. lelkészi kar egy memorandumban kívánja a hazai mélt. konvent elé terjeszteni vitálisabb érdekeit érintő ügyeit, melyenek: egyházainknak a honi egyet. ref. egyházhatósággal való szerves összeköttetés viszonyába való lépés, lelkészeinknek a gyámintézetbe való felvétele, lelkészeinknek rendes lelkészekül való elismertetése. Az idevonatkozó memorandum

elkészítésével megbízatik Kalassay S. jegyző s Jurányi G. trentoni lelkészek.

8. A s.-norwalki ref. egyház templomszentelési ünnepélyét febr. 9-re határozta. Egyházmegyénk átiratot intéz nevezett egyház előljáráshoz, hogy úgy az egyház érdekei szempontjából, mint már csak azért is, hogy lelkészi karunk teljes számban és testületileg jelen lehessen a lélekemelő ünnepélyen: halasszák el azt Virágvasárnapra. Az értesítés, aláírva helyettes esperes, és a lelkészi kar minden tagja által, a gyűlés helyszínéről nyomban elküldetik.

9. A polgári házasság behozatala által hazánkban teremtett új viszonyok és helyzet alakulásai amerikai magy. ref. egyházainkat aligha fogják közelebbről érinteni. Ep azért a hívekhez felszólítás bocsátandó, hogy a lelkészek ezután is csak úgy esketnek, mint azelőtt. A helyettes esperes úr figyelemmel fogja kísérni a konszultus utján a házasságra vonatkozó netán ezután megjelenendő kormányrendeleteket s azok mivolta felől mihez tartás végett tájékoztatja a híveket.

10. A végzetek egyházi lapokban s a nyilvánosság organumaiban való közlésével Harsányi S. clevelandi lelkész bizatik meg.

Ime ezekben domborodik ki a mi legelső egyh. megyei gyűlésünk egész képe. Sok felemelőt tapasztaltunk, de láttuk a rendezetlenséget is, mely idáig nem orvosoltatott.

De hiszünk a jó Istenünk megsegítő kegyelmében, hiszünk abban a hagyományos, erejében soha meg nem fogyatkozott magyar ref. hithűségben, hogy rövid időn mindenünk meglesz, mit óhajtunk.*

Clelland, O. 717. Kinsman str.

Harsányi Sándor,
ev. ref. missiói lelkész.

ADATOK

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

14. Bilke—Ilosva—Komlós.

E sok viszontagságokon átment missiói egyházaink mult s jelen állapotáról — egyházmegyénk levéltárában található adatok között — rövid vázlatban ideiglatom a nevezetesebbeket, már csak azért is, mivel ennek jövő sorsa úgy is az egyetemes ev. ref. egyház hitrokoni részvététől függ, miután itteni hitfeleink önerejükből magokat fentartani nem képesek. Sorba véve jegyzem fel az erre vonatkozó adatokat, u. m.

1. *Bilkén* az uri családok már a XVI. sz.-ban ismerték a ref. tanokat úgy, hogy itt a nagytekintélyű földbirtokosok 1703-ban anyaegyházat alakítottak (Már 1702-ben hívták Demsedy, 1705-ben Baczony, 1712-ben Iosvafőy, 1753-ban Jeney nevűeket lelkészül), — azonban később 1797-ben — a mikor anyakönyve kezdődik, Ilosva filiájává társult, már azt megelőzve 1784-ben is egyességre léptek az ilosvaiakkal e tekintetben, úgy de ez leginkább az előbb jelzett évben érvényesült, s tartott 1828-ig, míg ismét anyaegyházzá lőn, Bujáky Jánost nyerték lelkésztanítóul, s utána 1850-ig ő rendes lelkésze volt, 1850—1862-ig a n.-beregzi káplánok teljesítették a papi szolgálatot, 1862-ben rendeltetett oda önálló lelkészül Sárközy Ignác, s azóta Ilosva, majd később 1862-ben Komlós is hozzá csatlakozván, 1875-ben temp-

* A messze távolban buzgólkodó derék lelkészeink s köztük épen főiskolánk egykori kiváló növendéke s lapunk állandó tudósítója az ujonnan alkotott egyházakkal és egyházmegyével együtt méltán megérdemlik a magyar anyaegyház elismerését és támogatását. Szerk.

lom építéséhez kezdettek, mely több segélygyűjtés után némi részben be is végeztetett, s ma áll, mint egy vár a tengernyi orosz nép közt elszigetelten, de hogy meg van bennök a vallás és nemzetiség iránti hőrokoni vonzalom, kitűnik azon álközpontokból is, melyet az imaház építése alkalmával tanúsítottak, nevezetesen, Tolvay Istvánné szül. Ilosvay Terézia 200 frtot templom építésre, majd 100 frtot a belső felszerelésre, 100 frtot alapítványul a papi fizetés gyarapítására, s egy ezüsttel szegélyezett kék bársony urasztali terítőt, szinte építéshez Morvay Pál 15 drb., Soós Pál 6 drb., Ruzsák Lajos 2 drb. értékes tölgyfát s Friedman Zelman izraelita 10 frt értékű vasanyagot ajándékoztak.

A bilkei missió ügy előmozdítására s megvizsgálására 1882. évben egy küldöttség neveztetett ki az e. megyei közgyűlés által, e bizottság jelentéséből ugy a tractus, mint a superintendentia meggyőződésnek ennek tarthatlan helyzete felől határozatba ment, hogy évenként az e. megye maga részéről 100, a ref. segélyegylet 250, az egyh. kerület rendelkezésére fenhagyott államszegélyből 50, domesztikából 200, s így összesen 600 frt évi díj biztosítassék az itt működő lelkésznek, hogy ez által az egyházhívek terhe könnyítve s a missionárius megélhetése annyira-mennyire biztosítva lehessen, de mindezen áldozat még kevésnek bizonyul ott, a hol az élelmiszer drágább, a beszerezhetőség nehézsége miatt, mint bármely fővárosban.

2. *Ilosva.* Hogy az itteni hirneves földesurak is idejéjkorán reformátusokká lettek, igazolja azon névsor, mely „az Ilosvai szent gyülekezet idősorozata szerinti t. t. helv. h. v. Lelki Pásztorai“ felől, a néhai b. e. id. Zágoni A. Károly lelkész úr által szerkesztett emlékkönyvben feltalálható. Itt ugyanis az Ilosvai lelkészek között elsőnek van bejegyezve: Kis Rájkay György 1669-ik évről, s ettől kezdve 21 rendes papja volt; utoljára az 1836/7. évben Rákóczy Mihály lakott ott, s azután lett Bilke társává, holott, mint előbb is említve volt, az Ilosvai hívek a bilkeiekkel 1784-ben oly egyességre léptek, hogy ezek sátoros ünnepen az Ilosvai templomba járhasanak, ugy azonban, hogy mint az okmány mondja: „a tiszteletes uraknak filiánkba leendő excusaiban legkisebb fogyatkozás ne deprehendáltassék, s lelki tanítóink fizetésének letételében provokálják magokat az Ilosvai eklezsia tagjai által már concipiált obligacionális levélre.“ Egyházunk hajdankori patrónusai kihaltak vagy más vidékre költöztek s jelenben az ősi családból itt csak Komlós Béla miss. főgondnok ur lakik. A pár évvel ezelőtt elhalt Ilosvai Ilosvay Rezső ur kikérte az egyházi hatóság beleegyezését, hogy a rommá vált, s használatlanul hevert papilak helyett, építtethessen ő a paróchiára egy lakot, melyben egy imaházul használható terem is lesz, s a többi lakó szoba, melyet ő használhasson s az időközben ott szolgáló missionárius. Ezen ajánlat készséggel fogadtatván, fennáll a díszes lak, melynek egy termében tartatik mai napság az istenitizetelet (s egyszersmind lakházul is szolgál.). Az Ilosvay uri család protestáns érzelméről tanuskodik azon alapítvány is, melyet ennek ősei a lelkészjövdelem gyarapítása céljából tettek, hagyományozván 460 frtot tőkél, melynek kamatát a pap nyeri a család valamelyik tagjától, jelenben nsgos Ilosvay Sándor nyir-medgyesi földbirtokos ur fizeti azt. A jelen 1896. évben pedig Müller Zsuzsanna, Simon György urnő 100 frtot ajándékoztak az itt építendő imaházra.

3. *Komlós.* „E 3 társegyház közül itt alakult legkorábban ref. egyház szinte a nagytekintélyű Komlóssy család védelme alatt. 1594-ben rendes papja Kállay

György volt. 1797-ben Bilkével együtt a központon lévő Ilosvához csatlakozott, de ez is Bilkét követve elvált, s 1835-ben anyáegyházzá lett, Bota Józsefet választván lelkészül, kit 1840-ben Koncz Imre, majd 1843-ban pedig Vadász Gábor, ez Ugornyan elhunyt paptárs volt utolsó rendes lelkész ott 1846-ig, a mikor február 10-én a szomszédos bereg-ujfalui egyházhoz affiliáltatott, a hová 1862-ig tartozott. Anyakönyve az Ilosvai egyházzal közösen (szerveztetvén) 1797-ben kezdődik. 1808-ban az utcaközepén épült temploma is már elpusztult, nem különben a papilak is.“

Bilkén valamint a hozzátartozó 14 szórványokban a vallás-erkölcsi élet folytonos fejlődésben. A vasárnapok és ünnepnapok évről-évre fokozottabb mértékben ünnepeletnek meg, a mi szép jele annak, hogy híveinkben nevededik az Isten iránti buzgóság, és az ő szent házába való áhítozás. Ünnepe s más alkalmakhoz képest a missió központján is tartok istenitizeteletet, s osztok úrvacsorát — melyen mindannyiszor szép számmal jelennek meg híveink — pedig hányszor kell egyiknek másiknak, ezen — meg a másik, harmadik csak hirtelenében megáradt nagy hegyi patakok szélén — egy-egy kilométernyi kerület tenni, hogy az élet vizét kóstolhassák 8—10 községből, nagy távolságból körlevél által felhiva, és ő mily kimagyarázhatlan örömeztet hatja át a hívek keblét, hogy Istenökét saját szertartások szerint — nem zászlók, nem czeremóniákat bámulva — imádhadják és tisztelhetik.

A áldozatkétség nem hiányzik.

A mi az anyagi helyzetet illeti: a tagosítási eljárások befejezése után Komlós és Ilosva közséjében a ref. egyházak egy-egy urbéli telki illetőségnyi külsőséget kaptak, azonban fájdalom, hogy kihatás alkalmával az idegen külbirtokosok nagyobb száma miatt ezen területek terméketlen, köves, domb területen adattak ki. Kilátásba van helyezve, hogy még a bilkei tagosítás alkalmával ismét kap Bilkén egy urbéli illetőséget, azonban figyelembe véve az itteni viszonyokat, ennek tiszta jövedelmét sem lehet többre tenni 20 frtnál. Ezekről el tekintve, Bilkén bir a missió kör egy elég kényelmes papi lakkal — mint teher ennek építéséből folyó 600 frt — azonban a templom tornyát, valamint a szükséges melléképületeket, nem képesek a hívek saját erejükből elkészíteni, mivel csaknem kivétel nélkül kézi napszám-ból tartják fenn magokat és családjokat.

Vannak ezen missiói körnek igen értékes poharai régibb és újabb időből: *Bilkén* dus aranyozással e felíráttal: *Lipcsei Gergely és felesége Zuhai Anna csináltatta ez pohári az úrvacsora kiszolgáltására. Az bilkei eklezsiaiban. 1638. Ilosván* szintén dus aranyozással: *Tek. Ilosvay Bálint és felesége N. Ignezi Krisztina ezt a tányért csináltatta az Ilosvai eklezsiaira, Isten dicsőségére 1778.*

Komlóson néh. Tekintetes és nemzetes Komlóssy Lajos úr elmaradott özvegye Csepey Zoltán Klára asszony istenes indulatából ajándékozta a Komlósi ref. egyháznak 1799.

Ő mily nagy volt e maroknyi magy. prot. nép buzgósága és öröme, mikor 1892. nov. 22-én szüreti úrvacsora osztás alkalmával, a munkácsi iparos asszonyok által missió-egyházamnak ajándékozott urasztali terítő alól elővettem, *a beregmegyei bilkei ev. ref. missiónak emlékül a magyarországi protestáns egyelet, mint alapítója 1891*“ bemetszéssel ellátott ezüst kelyhet és tányért, mikor áldást kértünk a kegyes adakozókra, vajha megmutathattam volna azt az igazi vallásosság s

öröm bőven folyó drága gyöngyeit, megmutathattam volna azt az igazi megható jelenetet, melyet eléidézett az a tudat, hogy mi e mostoha vidéken lakásra kár-hoztatottak még sem vagyunk elfeledve, vannak nekünk melegen érző testvéreink: bizony mondom nem igen akadnának % leszállítók.

Annak az urasztali terítőnek pedig az a históriája, hogy a munkácsi iparosok, kivált azok nejei ide járnak vásárra és soha el nem mulasztják meglátogatni a bilkei papot, s vele imádkoznak, mielőtt áruikat kiraknák.

Igy vették észre egy alkalommal, hogy hiányt pótolnak, ha meglepnek bennünket egy terítővel. Fogadják szíves köszönetünket úgy ők, mint a „Prot. egyesület.”

Vannak még igen gazdag arany és ezüsttel himzett urasztali kendők a régebbi időből, különösen a fent említett Csepey Zoltán Klára úrnő által ajándékozott menyasszonyi kendő.

Hiveink száma, a kör központján levő járásbírótság, szolgabírótság, csendőrség és körjegyzői hivatalnokok ki és beköltözése folytán — változó — és ha nem szaporodik is, de gyarapodik hitben és istenífelelemben.

Jó lelkiismerettel elmondhatom, hogy mint a hajdanban, úgy a jelen napjaiban is találkoznak melegen érző testvérek, kik Isten dicsőségét nemcsak szóval, hanem tettekkel is készségeskednek nyilvánítani.

Bilke, 1893. január 15.

Scabó András,
ev. ref. missziói lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

C SERNA VINCZE.
1845—1896.

Fájdalmas szívvel adunk hírt *Udvardi Cserna Vincze* debreczeni kir. főügyésznek, a magas állású és kiváló büntetőjogásznak, rövid ideig tartó betegeskedés után, f. hó 9-ikén, életének 56-ik évében bekövetkezett haláláról. Magas műveltség szívjósággal, széleskörű tudás költői lélekkel s nemes jellemmel, teljes szakismeret törhetlen köteleltségérzettel, szellemi, anyagi függetlenség példás egyszerűséggel, önzetlen hazaszeretetet buzgó vallásos érzülettel valának az elhunyt nagy ember jellemvonásai. A kir. ítélő tábla szervezése hozta többekkel együtt őt is Debreczenbe; annál fogva az azóta eltelt pár év rövid idő volt arra, hogy a feltűnést kerülő férfiú szélesebb körben ismertté legyen, s így egyházi kormányzatunkban is kiváló képességeinek megfelelő tért nyerjen. Annál többre becsülték őt egyes egyházi férfiaknak, különösen tanárainknak azon szűkebb körében, melyet örömezt felkeresett s kedélyének melegével, tudásának gazdagságával, nemes egyszerűségével magával ragadott. Egyházi és iskolai ügyeink legkisebb részleteikben is felvonták érdeklődését, foglalkoztatták tevékenységét; így az elsők között volt azok sorában is, kik a főiskolánk fejlesztésére közelebb megindított mozgalom alkalmával ajánlataikat megszorító feltételek nélkül tették s teljesítették. Szigorú puritán jelleme a halál közeledtekor mutatkozott teljességében; pátriárchai nyugalommal rendelkezett temetésének legkisebb részletei felől, a mai divatos áramlattal szemben a legszigorubb egyszerűséggel. Így történt, hogy a közpórház halottas kamarájából, festetlen és koszorúzatlan fakoporsóban, rövid ima után, melyre *Orosz István* tanártársunkat rendelték, kísértük ki végső nyughelyére a boldogultat, kihez hasonló igaz értékű s nagyobbszabású emberekre

vajmi nagy szüksége volna hazánknak, egyházunknak épen úgy, mint köztársadalmunknak. Legyen áldott emlékezete!

— **Főt. Kiss Áron** püspök úr az elmúlt hét elején családjával együtt Szatmárra utazott s ott részt vett azon ünnepélyen, melyet testvéröccse, *Kiss Gedeon* főkapitány tiszteletére rendezett a város törvényhatósága azon alkalomból, hogy ötven évet meghaladó hivataloskodása folyamán szerzett érdemei elismerésül Ő Felsege a Ferencz József-rend lovagkeresztjével tüntette ki. Őszintén kívánjuk, hogy a nagyérdemű testvérpár még sokáig élvezhesse a közbecsülést és tiszteletet.

— **Bartók Jenő**, bölcsészettudor, lelkész- és középiskolai tanárjelölt, a közelmúlt héten, a tiszántúli egyházkerület theologiai magántanárképesítő bizottsága előtt, az újszövetségi szakcsoportból teljes tájékozottságról s kiváló készütségről tanuskodó, theologiai magántanári vizsgálatot tett. A bizottság elnöke dr. Erdős József dékán, tagjai a theol. kar részéről Tóth Sámuel, Balogh Ferencz, Csiky Lajos, Sass Béla rendes és nyilv. professorok s az egyházkerület részéről Dicsőfi József debreczeni lelkipásztor valának. Két kültag, betegsége miatt nem jelenhetett meg. A képesített jelölt szakértekezése, az Isten országa jövendőjéről szóló jézusi tanítással foglalkozik. A szóbeli vizsgálat tárgyai voltak: Újszövetségi isagogika, exegesis, bibliai theologia, újszöv. görög és arám nyelv, dogmatika s az apostoli korszak története. Elnök a képesítettség kihirdetésekor, a vizsgáló bizottság nevében, rokonszenves és buzdító szavakkal tolmácsolta az eredmény láttára érzett örömet és elismerést, kijelentvén, hogy ennek alapján a képesített theol. magántanárt a próbaelődás kötelezettsége alól is felmenti a vizsgáló bizottság. Őszintén kívánjuk, hogy ezen, a mi helyi theol. akadémiánkon első tudományos promotio, szolgáljon sok képes és hivatott ifjunak buzdításul, Bartók Jenőt pedig a most nyert babér méltóan ékesítse s az azzal járó elkötelezési tudat lelkesítse, boldogítsa. Orando, vigilando et laborando.

— **Katholikus főgymnasium Debreczenben.** Dr. *Schlauch Lőrincz* nagyváradai bíboros püspök, hir szerint, 150,000 forint adományozott a debreczeni kath. algymnasiumnak főgymnasiummá leendő fejlesztésére, még pedig úgy, hogy ez a fejlesztés már most a millenniumi ünnepre bekövetkezzék. Tehát ismét egy hatalmas térfoglalás Debreczenben a katholicizmus részéről, és egy nagy okkal több arra, hogy ősi kollégiumunk nagy népszerűségű főgymnasiuma különös gonddal és szakavatott buzgósággal vétessék körül és vezettessék, hogy ekként elsőbbségét minden tekintetben biztosíthassa.

— **Ferenczy Gyula** krassói lelkész és családját súlyos csapás érte, közeli rokonuknak, ewrkéni és wyzkelethi *Ferenczy Sándor* kolozsvári egyet. gyógyszerészettanhallgatónak f. hó 11-én, 23 éves korában Kolozsváron történt elhunytá által. Ugy a bánatos özvegy édes anyának, *Ferenczy Gedeon* aradi lelkész özvegyének, mint t. barátunknak s az egész gyászoló családnak fájdalma találjon enyhülést a hitben és mindnyájunk részvétében!

— **Segesvári Józsefné temetése.** Mult hó utolsó napján temették el Kántor-Jánosiban igen nagy részvét mellett Segesvári Józsefné *Kövesdi Laura* asszonyt, ki 41 éves korában váratlanul hamuvá lobogott az Enyészet kezében. A temetés alkalmával szem nem maradt szárazon! A sokak által siratott halott; ki mióta a bibliai Rakheizhez hasonlóan, pár évvel ezelőtt, csakhamar egymásután elsiratta az ő szép fiait, a ki azóta a megkövesedett fájdalom s a felette eltűnt szép napoknak

csak visszaverődő néma árnya vala; ki bánatos lelkével örökösen csak fiair sirja között bolyongott: ki felül állott neme sok gyarlóságain; s életét nem aggatta tele azon fényes rongydarabokkal, melyeket a római költő említ; a ki a Biblia szavai szerint: „szorgalmasan vigyázott az ő házanépének a dolgára, és a restségnek étkét nem elle” a derék jó nő nagyon megérdemelte a koporsójára hullatott könnyeket. A koporsó felett a templomban *Lányi Kálmán* hodászi lelkész mondott az ő rokonszenves hangjával, szépen kidolgozott orációit; a sírnál pedig *Tukacs Lajos* nyír-megyesi lelkész beszélt szívhez szólóan, mindenkit könnyekre fakasztva. A temetés n a mélyen lesulytott férj jelen sem lehetett, mivel a kimerültség ágyhoz szegezve tartá. Dicséret, elismerés illeti a jános-i egyháztanácsot, mely szeretett lelkésze nevének koporsójára értékes koszorút helyezett, s a családétól külön álló gyászjelentést adott ki. De a hol oly emelkedett lelkü intelligens főgondnok áll az egyháztanács élén, mint *Csujá Imre* úr, ott „mindenek szép renddel és ékesen vannak.” Vigasztalást kívánunk a kesergő családnak, különösen az *oly sokszor lemetkező bánatos férjnek*, kinek az egyik szónok (*Tukacs Lajos*) szerint: a jános-i temetőben *fejfékből* mar „egész erdősége van”! És a ki felzokoghat a prófátával emígy: „nagy keserőséggel illetett engem a Mindenható” (K. E.).

— **Értesítés.** „Pál Apostol Élete és Leveli” című munkám XIX—XX. füzeté (7 ivnyi terjedelemben) e hó végén okvetlenül megjelenik. Szolgáljon e kijelentés megnyugtatósúl a tudakozódóknak. Pozsony, 1896. febr. 3-án. Dr. Masznyik Endre. theol. akad. igazgató.

— **A Sankey—Szalai-féle** dallamokról, a mult számunkban megjegyzés nélkül közlött fordítói védelemre azt jegyzi meg a referensünk, hogy azok még egy napon sem említhetők a mi zoltárainkkal és dicséreteinkkel. Az áll, hogy „ingerlő ujdonság”, de aztán ha megízleli valaki, főfájást, szédelgést, émelygést kap tőle. Idegen gyártmány, a mely egészséges, magyar gyomorba nem való.

— **Kérelem.** A kereskedelmi miniszter mult évben 14119. sz. alatt engedélyt adott az ó-becsei protestáns egyháznak, hogy templom és iskola építési célokra postatakarékpénztári gyűjtő lapokat küldhessen szét az országban, hogy kitűzött célját könyöradományokkal érhesse el. E cél csak részben éretett el, mivel sok takaréklap még mindig nem érkezett vissza; nevezett egyház tehát hazafias bizalommal felkéri azokat, kik takaréklapot kaptak és azt mindezideig vissza nem küldték, hogy azt „*Templom építési alapkezelőségnek Ó-Becse*” czim alatt mielőbb visszaküldeni sziveskedjenek.

— **Helyreigazítások.** Lapunk 5-dik számában a mihálydii ref. egyházra vonatkozó adatok közt az 59-ik lapon *Zokoliak* helyett tévesen „Tököliek” szedetett. Tehát Zokoli, nem pedig Tököli birtok volt Mihálydi község. — *A hittanhallgatók létszámának apadásáról* irt vezércikk első részletének mult heti (6. számú lappéldányunk) közlésében utólagosan egy pár sajtóhibát vettünk észre, melyet ezennel kijavítottunk. A 66. oldalon ugyanis a harmadik bekezdésben e helyett „felbontását”, olvasandó „felbomlását”; a negyedik bekezdésben pedig „reformátusok” helyett „reformátorok” és „kevély világ” helyett „kedély-világ” olvasandó. Különbözn pedig e cikksorozatra felhívjuk az érdekelt körök figyelmét.

Szerkesztői üzenetek.

D. J. K. a. Az ismertetést köszönettel vettem, valamint a mellékelt szives jókívánatokat is. Sajnálom, hogy a vasúti tarifa emelése folytán, a mi főleg épen a szomszédos forgalomban válik érezhetővé, ezután még kevesebb kilátásom lehet a személyes talál-

kozásra. — **U. B. úrnak M-i.** A sajtóhibákért a melyeket alig kerülhettünk volna ki, becses elnézését kérjük; a leglényegesebb helyre van igazítva. — **Censornak** Nagy sajnálatomra a Benke úrhoz intézett választ semmiképen sem voltam képes e számba beszorítani, mert váratlanul közbejött körülmények miatt az egész lap beosztását meg kellett bontanunk. Ugyancsak tárgyalalmaz miatt késnek K. G., Sz. J., dr. B. J. és N. S. urak cikkei s más apróbb közlemények is. — **Sz. M. F-u.** Kedves levelét nem érdemeltem meg, mert nekem kellett volna írnom, a minthogy akartam és akarok is. Szíves jóindulata, a mire különben előre is számítottam, jól esik nekem. A kis poétához gratulálok annyival is inkább, mert székely atyámfiat és földimét látom benne. Jó magyar szokás szerint azt kívánám neki, hogy legyen különb ember az apjánál; de nem akarnám szegénykét esetleg valami nagy megerőtetésnek kitenni. Hát csak éltesse az Isten!

TARTALOM-JEGYZÉK: A hittanhallgatók létszámának apadásáról. Dr. Erdős József. — Tárca. Dr. Székely György. — Tanügy: Leánynevelésünk és a felsőbb leányiskolák. Dr. Gulyás István. — Vegyes tanügyi hírek. r. v. — Az országos ev. ref. lelkészi özv.-árva gyámintézet és az e. m. gyámintézetek viszonya. Görömbei Péter. — Közéletünk: Javaslat. — Kérelem a felfalusi ev. ref. egyházköztség nevében. Szabolcska Mihály. — Irodalom. — Külföld: Harsányi Sándor. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez. 14 Bilke-Hosva—Kömlös. Szabó András. — Külföldi élelők. — Szerkesztői üzenetek. — Pályázatok.

Felelős szerkesztő és laptulajdonos:

Dr. BACZONI LAJOS.

Pályázat.

A *szintyei* leányegyház segédlelkész-tanítói, esetleg csak tanítói állására pályázat hirdettetik. Javadalma az elmúlt hét éven át több volt ötszáz forintnál. Remélhető, hogy így lesz jövőre is. Az állás márczius nyolczadikán elfogalandó.

Ágya, u. p. Kis-Jenő. Aradvm.

Nagy Sándor,
felügyelő lelkész.

Pályázat theologiai akadémiai tanszékekre.

Az 1896-ik év folyamán tartandó egyházkerületi közgyűlésen választás útján a *nagy-enyedi ev. ref. Bethlen-Kollégium theologiai akadémiaján* elhalálozás folytán megüresedett 3 *rendes tanszék* fog betöltetni.

E tanszékek egyikével az ó-, másikával az újszövetségi exegetikai, harmadikával a systematika theologiai és a rokon tudományok tanítási kötelezettsége jár a konventi tantervben megszabott heti maximális óraszámmal.

E tanszékek mindenike után járó javadalom évi 1650 forint készpénz, 50 forint ötödéves fizetési pótlék, természetbeli lakás vagy 300 forint lakbér és esetleg veteményes kertrész.

Az alkalmazandóknak a kollégium minden lehető esetre (végkielégítés, nyugdíj, özvegyek és árvák ellátása stb.) szoroson ugyanoly kötelezettségek ellenében, ugyanolyan jogokat biztosít, milyenek az állami, illetőleg más nyilvános tanintézetek tanáira nézve az 1885. évi XI. és az 1894. évi XXVII. országos törvényezikkekben vannak megállapítva.

Az állomás 1896. szeptember 1-én foglalandó el.

A pályázni óhajtok életkorukról, vallásukról, képességeikükről, eddigi alkalmaztatásukról és irodalmi működésükről szóló bizonyítványokkal felszerelt folyamodványaikat az erdélyi ev. ref. egyházkerület állandó igazgató tanácsához 1896. évi márczius hó 1-ig nyujtsák be.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató tanácsának Kolozsvárt, 1896. évi január hó 28-án tartott üléséből.

Márkus Károly,
titkár.

2-2

Szász Domokos,
ref. püspök, mint elnök.